

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2007. gada 10. maijā

lietā Nr. 2006-29-0103

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Uldis Ķinis un Viktors Skudra,

ar tiesas sēdes sekretāru Arni Žuganu,

piedaloties konstitucionālās sūdzības iesniedzējam Pēterim Šķeltiņam un viņa pilnvarotajai pārstāvei zvērinātai advokātei Evijai Hmeļevskai,

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pārstāvim Saeimas Juridiskā biroja vadītājam Gunāram Kusiņam,

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabineta – pārstāvēm Valsts kancelejas Politikas koordinācijas departamenta Valsts pārvaldes politikas nodaļas konsultantei Ingai Bitei-Percevai un Valsts kancelejas Politikas koordinācijas departamenta vadītāja vietniecei Rudītei Osvaldei,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 19.² pantu,

Rīgā 2007. gada 10. aprīlī atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 5. punkta un Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumu Nr. 79 “Ierēdnim

izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Valsts civildienests Latvijas Republikā tika atjaunots ar likumu “Par valsts civildienestu” (turpmāk – 1994. gada civildienesta likums), ko Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma 1994. gada 21. aprīlī. Likums stājās spēkā 1994. gada 3. maijā.

Šā likuma 6. panta pirmās daļas 2. punkts noteica, ka “uz ierēdņa amatu var pretendēt personas: [...] kurām ir vismaz vispārējā vidējā izglītība”. Savukārt 10. panta otrā daļa paredzēja, ka “ierēdņi (ierēdņu kandidāti) dienesta laikā kārto kvalifikācijas eksāmenus Valsts administrācijas skolā, lai iegūtu vēlamu valsts civildienesta ierēdņa kvalifikācijas kategoriju”.

2. 2000. gada 7. septembrī Saeima pieņēma Valsts civildienesta likumu, kas stājās spēkā 2001. gada 1. janvārī. Līdz ar šā likuma spēkā stāšanos likums “Par valsts civildienestu” spēku zaudēja.

2.1. Valsts civildienesta likuma 3. panta pirmā daļa paredz, ka “ierēdnis ir persona, kas tiešās valsts pārvaldes iestādē [...] veido nozares politiku vai attīstības stratēģiju, koordinē nozares darbību, sadala vai kontrolē finanšu resursus, izstrādā normatīvos aktus vai kontrolē to ievērošanu, sagatavo vai izdod administratīvos aktus, sagatavo vai pieņem citus ar indivīda tiesībām saistītus lēmumus”.

2.2. Valsts civildienesta likuma 7. pants noteic ierēdņa amata pretendenta izvirzāmās obligātās prasības. Atbilstoši šā panta 3. punktam “uz

ierēdņa amatu var pretendēt persona: [...] kurai ir augstākā izglītība”, bet 9. panta pirmā daļa paredz, ka pretendentu atbilstību vakantajam ierēdņa amatam izvērtē pretendentu un ierēdņu vērtēšanas komisija. Savukārt atbilstoši 11. panta piektajai daļai pretendentam, kas tiek iecelts ierēdņa amatā pirmo reizi, nosaka pārbaudes laiku uz sešiem mēnešiem.

2.3. Valsts civildienesta likuma 41. panta 1. punkta “e” apakšpunkts paredz, ka valsts civildienesta attiecības izbeidzas sakarā ar neatbilstību ierēdņa obligātajām prasībām.

2.4. Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 5. punkts noteic: “Šā likuma 7.panta 3.punkts attiecas arī uz ierēdņiem un ierēdņu kandidātiem, kuri šā likuma spēkā stāšanās dienā saskaņā ar šo likumu ieņem ierēdņa amatu šā likuma 3.panta pirmajā daļā minētajās valsts pārvaldes iestādēs. Ministru kabinets nosaka kārtību un termiņus 7. panta 3. punkta piemērošanai attiecībā uz minētajām personām” (turpmāk – Pārejas noteikumu 5. punkts).

3. 2001. gada 29. martā Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija iesniedza Saeimai likumprojektu “Grozījums Valsts civildienesta likumā” (*sk.: lietas materiālu 3. sēj. 59.-60. lpp.*), kas paredzēja papildināt Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumus ar 7. punktu šādā redakcijā: “Līdz 2010.gada 1.janvārim Valsts meža dienesta ierēdņa amatu var ieņemt arī persona, kurai ir amata prasībām atbilstoša profesionālā vidējā izglītība.” Šajā pašā dienā minētais likumprojekts tika pieņemts steidzamības kārtībā.

4. Saskaņā ar Pārejas noteikumu 5.punktu 2001. gada 20. februārī Ministru kabinets izdeva noteikumus Nr. 79 “Ierēdņim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” (turpmāk – Noteikumi Nr. 79). Noteikumi stājās spēkā 2001. gada 9. martā.

Pēc likuma "Grozījums Valsts civildienesta likumā" spēkā stāšanās Noteikumos Nr. 79 tika izdarīts atbilstošs papildinājums (*sk.: Ministru kabineta 2001. gada 2. oktobra noteikums Nr. 424 "Grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumos Nr. 79 "Ierēdnim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš"*).

Lietas izskatīšanas laikā Noteikumi Nr. 79 ir spēkā šādā redakcijā:

1. Šie noteikumi nosaka Valsts civildienesta likuma 7.panta 3.punktā noteiktās ierēdņa amata pretendenta izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība (turpmāk – obligātā prasība) – piemērošanas kārtību un termiņu personai, kura Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā saskaņā ar Valsts civildienesta likumu ieņem ierēdņa amatu un kurai nav augstākās izglītības (turpmāk – ierēdnis).

2. Ministrijas, Īpašu uzdevumu ministra sekretariāta un Valsts kancelejas ierēdnim obligāto prasību piemēro no 2004.gada 1.augusta.

3. Ministrijas vai Īpašu uzdevumu ministra pakļautībā vai pārraudzībā esošas valsts pārvaldes iestādes ierēdnim obligāto prasību piemēro no 2005.gada 1.augusta. Valsts meža dienesta ierēdnim, kuram ir amata prasībām atbilstoša profesionālā vidējā izglītība, obligāto prasību piemēro no 2010.gada 2.janvāra.

4. Ministrijas, Īpašu uzdevumu ministra sekretariāta un Valsts kancelejas ierēdnis, kurš Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā nav uzsācis studijas augstākās izglītības iestādē, līdz 2001.gada 1.oktobrim uzsāk studijas augstākās izglītības iestādē un iesniedz valsts pārvaldes iestādes vadītājam augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studiju uzsākšanu.

5. Ministrijas vai Īpašu uzdevumu ministra pakļautībā vai pārraudzībā esošas valsts pārvaldes iestādes ierēdnis, kurš Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā nav uzsācis studijas augstākās izglītības iestādē, līdz 2002.gada 1.oktobrim uzsāk studijas augstākās izglītības iestādē un iesniedz valsts pārvaldes iestādes vadītājam augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studiju uzsākšanu.

6. Ierēdnis, kurš studē augstākās izglītības iestādē, katru gadu līdz 15.oktobrim iesniedz valsts pārvaldes iestādes vadītājam augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studijām.

7. Ierēdņi, kurš šo noteikumu 4., 5. vai 6.punktā norādītajā termiņā neiesniedz izziņu, atbrīvo no ierēdņa amata sakarā ar neatbilstību obligātajām prasībām.

8. Ja ministrijas, Īpašu uzdevumu ministra sekretariāta un Valsts kancelejas ierēdnim Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā līdz

valsts noteiktā pensijas vecuma sasniegšanai atlikuši pieci gadi vai mazāk, viņam atļauts ieņemt ierēdņa amatu arī bez augstākās izglītības.

9. Ja ministrijas vai īpašu uzdevumu ministra pakļautībā vai pārraudzībā esošas valsts pārvaldes iestādes ierēdnim Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā līdz valsts noteiktā pensijas vecuma sasniegšanai atlikuši seši gadi vai mazāk, viņam atļauts ieņemt ierēdņa amatu arī bez augstākās izglītības.

10. Šo noteikumu 5., 6., 7. un 9.punktu nepiemēro attiecībā uz Valsts meža dienesta ierēdņi, kuram ir amata prasībām atbilstoša profesionālā vidējā izglītība.”

5. 2006. gada 15. jūnijā Saeima pieņēma Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumu, kas stājās spēkā 2006. gada 1. oktobrī. Šā likuma 9. panta otrā daļa noteic:

“(2) Personai, lai to pieņemtu dienestā, nepieciešama šāda izglītība:

1) ieceļot ierindnieka, kaprāļa, seržanta, virsseržanta vai virsniekvietnieka speciālajai dienesta pakāpei atbilstošā amatā, – vismaz vidējā izglītība;

2) ieceļot leitnanta, virsleitnanta vai kapteiņa speciālajai dienesta pakāpei atbilstošā amatā, – vismaz pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība;

3) ieceļot majora, pulkvežleitnanta, pulkveža vai ģenerāļa speciālajai dienesta pakāpei atbilstošā amatā, – akadēmiskā vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība.”

Savukārt šā likuma pārejas noteikumu 8. punkts paredz: “Līdz 2016.gada 1.jūlijam amatpersonas amatu var ieņemt arī persona, kurai nav amata prasībām atbilstošas augstākās izglītības.”

6. Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs Pēteris Šķeltiņš (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) apstrīd Valsts civildienesta likuma 7. panta 3. punkta, 41. panta 1. punkta “e” apakšpunkta un pārejas noteikumu 5. punkta, kā arī Noteikumu Nr. 79 atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk –

Satversme) 1., 91., 101. un 106. pantam. Satversmes tiesa ierosināja lietu tikai par minētā prasījuma daļu, proti, par Pārejas noteikumu 5. punkta un Noteikumu Nr. 79 (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam.

6.1. Pieteikuma iesniedzējs 1975. gadā uzsāka darbu kā iecirkņa zivju inspektors toreizējās pārvaldes “Baltribvod” Daugavas inspekcijā. Lai arī turpmāk amata nosaukumi mainījušies, Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka darbs pēc būtības bijis viens un tas pats.

1995. gada februārī Valsts civildienesta pārvalde atzinusi, ka Pieteikuma iesniedzējs ir nokārtojis valsts ierēdņa atestāciju (*sk.: Valsts civildienesta pārvaldes 1995. gada 21. februāra lēmumu Nr. 1114, lietas materiālu 1. sēj. 27. lpp.*), un viņš iecelts Ogres rajona Vides aizsardzības komitejas valsts inspektora amatā (*lietas materiālu 1. sēj. 38. lpp.*). 2001. gada maijā Pieteikuma iesniedzējam piešķirts ierēdņa statuss (*sk.: Valsts civildienesta pārvaldes 2001. gada 16. maija lēmumu Nr. 1601, lietas materiālu 1. sēj. 28. lpp.*). 2005. gada jūlijā viņš ieņēma Valsts vides dienesta Jūras un iekšējo ūdeņu pārvaldes Kontroles daļas Rīgas iekšējo ūdeņu kontroles sektora vecākā inspektora amatu.

Tā kā Pieteikuma iesniedzējam ir tikai vidējā izglītība, ar minētās pārvaldes 2005. gada 11. augusta rīkojumu Nr. 200-p viņš atbrīvots no valsts civildienesta sakarā ar neatbilstību ierēdņa obligātajai prasībai – augstākā izglītība (turpmāk – obligātā prasība).

6.2. Pieteikuma iesniedzējs apgalvo, ka zivju aizsardzības inspektors, – tā bijusi viņa profesija, darbs, kuru viņš esot pratis un varējis kvalitatīvi izpildīt. To apliecinot saņemtās atzinības, pateicības un apbalvojumi. Pārkāpumi viņa darbā neesot konstatēti.

6.3. Konstitucionālajā sūdzībā izteikts viedoklis, ka apstrīdētās normas ir pretrunā ar tiesiskas valsts principiem. Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka tiesiskās paļāvības princips nozīmējot drošu paļāvību, ka pēc 30 godprātīgi un augstā profesionālā līmenī nostrādātiem gadiem valsts dos iespēju turpināt darbu līdz pensijai. Viņš apgalvo, ka pāris gadu pārejas periods “nevar saglabāt tiesiskās paļāvības principu, kurš ir pārkāpts” (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 7. lpp.*).

Vienlaikus Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka viņam nebija nodrošināta iespēja iegūt augstāko izglītību bez maksas.

6.4. Pieteikuma iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētās normas ir pretrunā ar Satversmes 101. un 106. pantu. Proti, Pieteikuma iesniedzējam esot nepamatoti ierobežotas tiesības izvēlēties nodarbošanos un pildīt valsts dienestu atbilstoši viņa kā zivju aizsardzības inspektora spējām un kvalifikācijai.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka noteiktais pamattiesību ierobežojums attiecībā uz viņu neatbilst Satversmes 116. pantam, jo ierobežojumam neesot minētajā pantā paredzētā legítimā mērķa.

Aplams esot arī Valsts civildienesta pārvaldes apgalvojums, ka Pieteikuma iesniedzēja atbrīvošana no valsts civildienesta atbilst proporcionalitātes principam. Sabiedrība no tā negūstot labumu, jo viņa profesijā esot daudz vakanču, savukārt pārkāpēju (maluzvejnieku) skaits palielinoties. Jaunpieņemto inspektoru darba kvalitātes rādītāji (atklāto pārkāpumu skaits, izņemto malu zvejniecības rīku un konfiscēto zivju daudzums) esot ievērojami sliktāki par atbrīvoto inspektoru darba rādītājiem.

6.5. Konstitucionālajā sūdzībā izteikts viedoklis, ka apstrīdētās normas ir pretrunā ar Satversmes 91. pantu. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Satversmes 91. pants nesniedz termina “diskriminācija” skaidrojumu. Savukārt Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pants noteic, ka cilvēka tiesību un brīvību īstenošana notiek bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai

citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņš atbrīvots no civildienesta tikai pēc formālās izglītības pazīmes, neņemot vērā faktiskās zināšanas un darba rādītājus, tādējādi diskriminējot viņu “pēc formālā izglītības kritērija”.

Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka, zivju aizsardzības inspektors, pildot savus pienākumus, atrodas līdzīgos apstākļos kā policisti, turklāt policistu funkcijas noziegumu atklāšanā un novēršanā esot pat sarežģītākas nekā zivju aizsardzības inspektora funkcijas, taču likums neparedz, ka policistam šobrīd būtu nepieciešama augstākā izglītība.

Vienlaikus konstitucionālajā sūdzībā norādīts arī tas, ka Pieteikuma iesniedzējs tiek diskriminēts pēc izglītības profila, jo Valsts meža dienesta ierēdņa amatu “persona ar vidējo izglītību” var ieņemt līdz 2010. gadam.

6.6. Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzējs paskaidroja, ka gatavošanās atestācijai prasījusi no viņa papildu pūles un stresu. Turklāt daudzi viņa kolēģi atestāciju nav nokārtojuši. Viņš uzskata, ka savu ierēdņa kvalifikāciju jau ir pierādījis, nokārtojot atestāciju, un bijis tiesīgs paļauties uz to, ka šis statuss vairs nemainīsies, ja viņš strādās savā profesijā un godprātīgi pildīs savus pamatpienākumus.

Nenoliedzot, ka arī augstākā izglītība var palīdzēt darbā, Pieteikuma iesniedzējs uzsvēra, ka zivju aizsardzības inspektora pienākumu izpildei “pamatā jau ir vajadzīga drosmē, spēja orientēties profesijas speciālajā jomā” (*lietas materiālu 5. sēj. 32. lpp.*). Zivju aizsardzības inspektora darbs prasot paaugstinātu nervu slodzi, jo nereti nākot iesaistīties nepatīkamās un bīstamās situācijās. Ilgstoši pildot šo darbu, Pieteikuma iesniedzēja veselība esot pasliktinājusies. Gan darba raksturs, gan veselības stāvoklis, visupirms redzes problēmas, apgrūtinājušas arī viņa studijas.

Pieteikuma iesniedzējs paskaidroja, ka lietas izskatīšanas laikā viņš strādā par apsargu, darbs nav saistīts ar zivju aizsardzības inspektora profesiju, fiziski un garīgi ir vieglāks, taču sliktāk atalgots. Pensionēšanās vecumu viņš sasniegs 2015. gadā.

6.7. Pieteikuma iesniedzēja pārstāve tiesas sēdē uzsvēra, ka ierēdņa statusa iegūšana radījusi Pieteikuma iesniedzējam tiesības paļauties uz to, ka šis statuss vairs nemainīsies, ja viņš strādās savā profesijā un pildīs savus pamatpienākumus. Viņa atzīmēja, ka Pieteikuma iesniedzējs esot viens no vecākajiem zivju aizsardzības inspektoriem.

Viņa puda uzskatu, ka Pārejas noteikumu 5. punktā minēto personu grupu, tas ir, tos, kuri jau strādājuši civildienestā daudzus gadus, nevar pielīdzināt tai personu grupai, kas ierēdņa statusā stājas civildienestā no jauna. Šīm personu grupām nevar piemērot vienādas prasības.

Pieteikuma iesniedzēja pārstāve atzīmēja, ka likumdevējam bijusi iespēja izvēlēties saudzējošākus līdzekļus sava mērķa sasniegšanai, neattiecinot ar izglītību saistītos ierobežojumus uz personu, kura jau 30 gadus ir godprātīgi nostrādājusi savā profesijā.

7. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā lūdz atzīt pieteikumu par nepamatotu, bet Pārejas noteikumu 5. punktu – par atbilstošu Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam.

Saeima uzsver, ka Pārejas noteikumu 5.punkts nekādā veidā nevar būt pretrunā ar Satversmes 91. un 106. pantu, jo neaizliedz Pieteikuma iesniedzējam brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Pārejas noteikumu 5.punkts pats par sevi neparedz atšķirīgu attieksmi, bet paredz deleģējumu Ministru kabinetam noteikt detalizētāku regulējumu. Līdz ar to atbildes rakstā vērtēta tikai Pārejas noteikumu 5.punkta atbilstība Satversmes 101. pantam (vai nav pārkāptas tiesības likumā paredzētajā

veidā pildīt valsts dienestu), kā arī Satversmes 1. pantam (vai, normatīvajos aktos nosakot jaunas prasības, ir paredzēta saudzējoša pāreja).

Saeima norāda, ka Pārejas noteikumu 5.punktam esot divējāda nozīme. Pirmkārt, šī norma paredzot, ka prasība par augstāko izglītību visām personām (arī tām, kuras likuma spēkā stāšanās dienā bija ierēdņi un kurām nebija augstākās izglītības) ir piemērojama ar Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienu. Otrkārt, lai mīkstinātu šo noteikumu ieviešanu dzīvē, Ministru kabinetam uzlikts par pienākumu noteikt šīs prasības piemērošanas kārtību un termiņus.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedumu lietā Nr. 2004-18-0106, Saeima uzsver: lai ievērotu Satversmes 1. pantu, stājoties spēkā Valsts civildienesta likumam, bija nepieciešams noteikt saudzējošu pāreju attiecībā uz personām, kuras ieņēma ierēdņa amatu un kurām nebija augstākās izglītības. Šādu saudzējošu pāreju nosakot Pārejas noteikumu 5. punkts.

Savukārt, lai noskaidrotu, vai prasība par augstāko izglītību ir piemērojama ar Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienu, atbildes rakstā kopsakarā analizēts Satversmes 1. un 101. pants.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumu lietā Nr. 2000-03-01, Saeima uzsver, ka Satversmes 101. pants ietver nosacījumu "likumā paredzētā veidā". Tātad Satversmes 101. pants nenosakot absolūtas tiesības pildīt valsts dienestu, bet norādot uz to, ka šīs tiesības īstenojamas likumā paredzētajā veidā.

Atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka tiesības pildīt valsts dienestu tām personām, kuras saskaņā ar 1994. gada civildienesta likumu ieņēma ierēdņa amatu un kurām nebija augstākās izglītības, tikušas ierobežotas tādā veidā, ka šīm personām, lai tās saglabātu līdzšinējās tiesības (ierēdņa amatu), bija jāiegūst augstākā izglītība.

Saeima uzskata, ka apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums pilnībā atbilst samērīguma principam, jo noteikts sabiedrības interesēs, sabiedrības ieguvums no šāda ierobežojuma esot ievērojami lielāks par

katras personas tiesību ierobežojumu, turklāt ierobežojumam Ministru kabinets esot noteicis pakāpenisku un elastīgu piemērošanas kārtību un termiņus.

Atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka apstrīdētās normas nemaz neprasot no personas nesamērīgas pūles ilgstošā laikposmā, jo atbilstoši Profesionālās izglītības likumam par augstāko izglītību atzīstama arī pirmā līmeņa profesionālā izglītība, ko varot iegūt pat divu gadu laikā.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis uzturēja viedokli, ka Pārejas noteikumu 5. punkts atbilst Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam. Viņš uzsvēra, ka Pārejas noteikumu 5.punkts nevarot būt pretrunā ar Satversmes 91.pantu, jo pārejas noteikums pats par sevi “nesatur nekādas divas grupas” (*sk.: lietas materiālu 5. sēj. 39. lpp.*). Tas nevarot būt pretrunā arī ar Satversmes 106. pantu, kurā pamattiesības noteiktas tikai atbilstoši personas kvalifikācijai.

Viņš atzina, ka konkrētajā gadījumā būtu vērtējama Pārejas noteikumu 5. punkta atbilstība Satversmes 101. pantam un Satversmes 1. pantam, turklāt “zināmā mērā varētu raudzīties arī uz 101. pantu saistībā ar 106. pantu” (*sk.: lietas materiālu 5. sēj. 40. lpp.*).

Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, izdarot grozījumus normatīvajos aktos, to izdevējam būtu pienākums apsvērt un paredzēt saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Jānosaka saprātīgi termiņi jauno prasību izpildei. Likumdevējs būtu rīkojies nepareizi, ja būtu ieviesis prasību uzreiz.

Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka Satversmes 101. pants nenosakot absolūtas tiesības pildīt valsts dienestu, bet norādot uz to, ka šīs tiesības īstenojamas likumā paredzētajā veidā. Viņš atzīmēja, ka Satversmes 101. pantā paredzētajām tiesībām varot noteikt ierobežojumus, taču nevarot noteikt tādus ierobežojumus, kas ir nesaprātīgi. Savukārt pieņēmums, ka nevar noteikt ierobežojumus, būtu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām. Tādēļ Satversmes 101. pantā ietvertajos nosacījumos likumā paredzētajā veidā esot speciāli jāparedz, kāds ir šo tiesību izmantošanas veids, un tam jābūt noteiktam ar likumu.

Saeimas pārstāvis atzina, ka vienai personu grupai tika ierobežotas tiesības uz valsts dienestu – ierobežotas tādā veidā, ka šīm personām, lai tās saglabātu līdzšinējās tiesības uz ierēdņu amatu, bija jāiegūst augstākā izglītība.

Viņš atzīmēja, ka Profesionālās izglītības likuma 4.pantā ir noteiktas profesionālās izglītības pakāpes. Šis dalījums bija spēkā jau tajā laikā, kad tika pieņemts jaunais Valsts civildienesta likums. 2000. gada 23. novembrī Saeima grozījusi arī Augstskolu likumu un noteikusi, ka augstskolu koledžas pamatuzdevums ir īstenot pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas, kas ir daļa no augstskolā apgūstamās otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas. Šis koledžu izglītības īstenošanas laiks ir divi līdz trīs gadi.

Atbildot uz jautājumu par to, kā Satversmes 106. pantā izprotami jēdzieni “spējas un kvalifikācija”, Saeimas pārstāvis izteica viedokli, ka šinī gadījumā būtu jāvērtē divas lietas – izglītības dokuments un prasmes, ko attiecīgā persona apgūvusi.

Saeimas pārstāvis norādīja, ka labas pārvaldības princips prasot, lai valstī funkcionētu godīgs, kompetents un motivēts civildienests. Esot pieļaujams ierobežot tiesības pildīt valsts dienestu, lai aizsargātu valsts demokrātisko iekārtu un sabiedrības labklājību. Sabiedrība esot ieinteresēta, lai par ierēdņiem strādātu tādas personas, kuras pēc iespējas labāk spēj pildīt attiecīgās funkcijas un uzdevumus. Pretendentam izvirzāmo obligāto prasību mērķis esot atrast optimāli piemērotu ierēdņi, nevis garantēt tiesības kādai konkrētai personai ieņemt amatu. Turklāt esot jāaizsargā arī citu personu tiesības, it īpaši tāpēc, ka ierēdņi pieņem administratīvos aktus, kas var aizskart citu personu tiesības.

Viņš uzsvēra, ka Pārejas noteikumu 5.punkts pilnībā atbilst samērīguma principam. Tajā paredzētais ierobežojums esot noteikts sabiedrības interesēs un sabiedrības ieguvums no šāda ierobežojuma esot ievērojami lielāks par katras konkrētās personas tiesību ierobežojumiem.

8. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – atbildes rakstā un papildu informācijā uzsver, ka Noteikumi Nr. 79 izdoti, pamatojoties uz Pārejas noteikumu 5. punktu. Noteikumos Nr. 79 paredzētās obligātās prasības izvirzīšana jau strādājošam vispārējā valsts civildienesta ierēdnim esot privātpersonas ierobežojums, kas paredzēts likumā un uz likuma pamata izdotajos Ministru kabineta noteikumos.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra spriedumu lietā Nr. 2003-12-01, Ministru kabinets norāda, ka Satversmes 101. un 106. pantā paredzētās tiesības nav absolūtas un to izmantošanas veids nosakāms ar likumu. Turklāt ir pieļaujams, ka tiesības pildīt valsts civildienestu, pretstatā darba tiesiskajām attiecībām, regulē citas tiesību normas un šis tiesiskais regulējums var būt atšķirīgs.

Ministru kabinets uzsver, ka Valsts civildienesta likuma mērķis ir noteikt profesionāla, politiski neitrāla valsts civildienesta statusu, kas nodrošinātu tiesisku, stabilu un atklātu valsts pārvaldes darbību. Apstrīdētās normas esot paredzētas profesionāla valsts civildienesta veidošanai un tā darbības sekmēšanai un tādējādi ne tikai nodrošinot labas pārvaldības principu, bet arī aizsargājot Satversmes 116. pantā paredzētās vērtības.

Ministru kabinets norāda, ka Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību ierobežojumam ir vairāki Satversmes 116. pantā paredzētie leģitīmie mērķi. Viens no šādiem mērķiem esot citu cilvēku tiesību aizsardzība. Ievērojot to, ka valsts civildienesta ierēdnis realizē valsts varu un viņam ir tiesības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ierobežot citu cilvēku tiesības, valsts civildienesta ierēdņa kompetencei, izglītībai un inteliģencei esot īpaša nozīme, jo vienīgi izglītots, profesionāls un kompetents civildienests spējot nodrošināt pienācīgu citu cilvēku tiesību aizsardzības līmeni.

Ministru kabinets izsaka viedokli, ka izveidot izglītotu, profesionālu un kompetentu civildienestu, nodrošināt pieklājīgu un pretimnākošu attieksmi pret sabiedrību un atsevišķiem tās pārstāvjiem neesot iespējams citādi, kā vien

ietverot augstāko izglītību kā vienu no pamatprasībām, lai persona varētu strādāt valsts civildienestā, jo valsts dienests vienlaikus paredzot arī šīs personas nodrošināšanu ar valsts varu atbilstoši amata kompetencei. Arī zivju aizsardzības inspektoriem esot “nodrošināta valsts vara, veicot represīvo valsts pārvaldes funkciju, tāpēc šajā amatā esot īpaši nozīmīgi ievērot visus valsts pārvaldes principus” (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 81. lpp.*). Tādējādi privātpersonas tiesību ierobežojums esot samērīgs un izvirzīto mērķi neesot iespējams sasniegt ar citiem, privātpersonas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Ministru kabinets uzsver, ka valsts atzīts diploms par augstākās izglītības iegūšanu apliecina, ka persona valsts akreditētā vai atzītā izglītības procesā ir ieguvusi noteikta līmeņa sistēmiskas zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi. Līdz ar to valstij, vērtējot personas atbilstību ierēdņa amatam un kvalifikāciju, esot tiesisks pamats izvirzīt prasību pēc augstākās izglītības un ņemt to vērā kā valsts iepriekš atzītu noteikta līmeņa zināšanu un prasmju apliecinājumu.

Ministru kabinets atzīmē, ka atbilstoši Starptautiskās darba organizācijas 1958. gada Diskriminācijas (nodarbinātības un profesiju jomā) konvencijai netiek uzskatīta par diskrimināciju jebkura tāda atšķirība, izslēgšana vai priekšrocība attiecībā uz noteiktu darbu, kura pamatojas uz tā pamatprasībām.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka augstākā izglītība esot būtisks kritērijs, kas rada ievērojamu atšķirību starp divām personām, tāpēc atšķirīga attieksme šādos apstākļos ir pieļaujama un pat nepieciešama.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumiem lietās Nr. 2002-12-01 un 2004-03-01, atbildes rakstā atzīmēts, ka viens no kritērijiem, pēc kura pārbaudīt tiesiskās palāvības principa ievērošanu, ir saudzējošas pārejas esamība. Prasība, saskaņā ar kuru ierēdnim ir tikai jāuzsāk studijas tuvākajā laikā un nav nekavējoties jāiesniedz augstāko izglītību apliecinošs dokuments, atbilstot saudzējošas pārejas izpratnei.

Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāve papildus norādīja, ka Noteikumi Nr. 79 nošķir divas dažāda veida ierēdņu kategorijas. Pirmā kategorija esot tā,

kas strādā ministrijās, Īpašu uzdevumu ministra sekretariātā un Valsts kancelejā. Šajās iestādēs ierēdņiem pārejas periods bijis noteikts īsāks. Otrās kategorijas ierēdņi strādājot iestādēs, kas atrodas ministriju, Īpašu uzdevumu ministra sekretariāta un Valsts kancelejas padotībā. Vienā no tādām iestādēm strādāja arī Pieteikuma iesniedzējs. Attiecībā uz šīm personām pārejas periods esot noteikts garāks. Atšķirība starp abām kategorijām noteikta, izvērtējot tieši to, ka ministrijās strādājošajām personām darbs varētu būt atbildīgāks, un līdz ar to obligātā prasība būtu piemērojama ātrāk.

Vienlaikus viņa norādīja uz trešo personu kategoriju, proti, pirmspensijas vecuma personām. Ministru kabinets, izdodot noteikumus, esot izvērtējis obligātās prasības ietekmi uz cilvēkiem, kuri pēc pieciem vai attiecīgi sešiem gadiem sasniegs pensijas vecumu. Ņemot vērā, ka šīm personām varētu būt grūtības iestāties un mācīties augstākās izglītības iestādē un apgūt augstāko izglītību, Ministru kabineta noteikumos esot paredzēts, ka obligātā prasība uz šīm personām neattiecas.

Ministru kabineta pārstāve vērsa tiesas uzmanību uz to, ka gadījumā, ja apstrīdētās normas attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju tiktu atzītas par neatbilstošām Satversmei, varbūt pat ar atpakaļejošu datumu, tad viņš būtu ļoti privileģētā situācijā salīdzinājumā ar visiem citiem Valsts civildienesta ierēdņiem, jo viņš varbūt būtu vienīgais ierēdnis bez augstākās izglītības. Izvērtējot samērīgumu un to, vai ir noteikta saudzējoša pāreja, jāņemot vērā, ka “valsts ir darījusi visu, lai nāktu pretī cilvēkiem un nodrošinātu viņiem iespēju mācīties”, proti, “augstskolu ir daudz, programmu ir vēl vairāk, ir iespējas dabūt studiju un studējošo kredītus” (*lietas materiālu 5. sēj. 105. lpp.*). Civildienesta likums paredzot iespēju atmaksāt daļu no mācību maksas, kā arī iespēju ņemt mācību atvaļinājumus.

Kā iemeslu tam, kāpēc Iekšlietu ministrijas sistēmas darbiniekiem, kuriem nav atbilstošas augstākās izglītības, noteikts garāks pārejas periods, Ministru kabineta pārstāve minēja šo personu iespēju iegūt vidējo profesionālo izglītību

tieši savā jomā, kā arī to, ka šādu personu esot ļoti daudz, tāpēc augstskolās neesot iespējams uzņemt tās visas.

Ministru kabineta pārstāve paskaidroja, ka katru gadu ierēdņi tiek novērtēti un, tiklīdz vērtējums neesot apmierinošs, ierēdnim jāaiziet no civildienesta. Tomēr viņa neuzskatot, ka šādā veidā būtu iespējams novērtēt to personu piemērotību valsts civildienestam, kuras bijušas ierēdņi valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās laikā, bet kurām nav augstākās izglītības.

9. Pieaicinātā persona – Valsts civildienesta pārvalde – norāda, ka apstrīdēto normu mērķis ir nodrošināt tāda profesionāla civildienesta esamību, kurš būtu spējīgs veikt amata pienākumus kvalitatīvi, ievērojot demokrātiskai tiesiskai valstij atbilstošus tiesību principus, nodrošinot personu tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, kā arī būtu spējīgs efektīvi, tiesiski un kvalitatīvi nodrošināt valsts pārvaldes funkciju veikšanu.

Valsts civildienesta pārvalde uzskata, ka minēto mērķu sasniegšana neesot vairāku gadu vai viena atskaites punkta, proti, juridiska fakta iestāšanās, jautājums, bet gan gadu desmitu un pastāvīga valsts civildienesta darbības uzlabošanas, kā arī atbilstoša normatīvā regulējuma, civildienesta darbības likumības kontroles, ierēdņu izglītošanas un kvalifikācijas celšanas nodrošināšanas, konkurētspējīgas darba samaksas un valsts civildienesta prestiža nostiprināšanas jautājums. Minētie mērķi esot sasniedzami tikai ilgtermiņā, kompleksi risinot valsts civildienesta attīstības problēmas.

Tiesas sēdē Valsts civildienesta pārvaldes pārstāve Civildienesta kontroles departamenta vadītāja Inga Juhņeviča norādīja, ka, pārsūdzot atbrīvošanu no dienesta, Pieteikuma iesniedzējs vispār nekādus “subjektīvos faktorus neminēja, kā vienīgo, kāpēc uzskatīja, ka atbrīvošanai nav pamats, norādīja to, ka valsts vispār nevarēja izvirzīt jeb mainīt šīs te prasības attiecībā pret viņu kā pret cilvēku, kas jau ir nokārtojis ierēdņa kandidāta eksāmenu un jau vairākus gadus ir bijis ierēdnis” (*lietas materiālu 5. sēj.84. lpp.*).

Viņa atzīmēja, ka atbilstoši 1994. gada civildienesta likumam, lai ieņemtu attiecīgo amatu, tā kandidātam bija ne vien jāatbilst likumā noteiktajām prasībām, bet arī jākārtoto ierēdņa kandidāta kvalifikācijas eksāmens.

Atbilstoši 1994. gada civildienesta likumam bijis plānots, ka pēc triju līdz piecu gadu nostrādāšanas ierēdņa amatā kandidātam būs jākārtoto ierēdņa eksāmens un tikai pēc tā nokārtošanas tiks iegūts ierēdņa statuss. Taču šo eksāmenu kārtoja ļoti mazs procents ierēdņu kandidātu, jo ticis pieņemts jaunais Valsts civildienesta likums, kas šādu eksāmenu neparedzēja. Patlaban personām, kas grib kļūt par ierēdņiem, neesot jākārtoto eksāmens, bet tiek noteikts sešu mēnešu pārbaudes laiks.

Viņa atzina, ka valstij bija jāņem vērā, cik daudzām personām un kādā termiņā iespējams nodrošināt izglītības iegūšanu. Periods esot noteikts ar mērķi panākt, lai tiem cilvēkiem, kas strādā, būtu iespēja atbilst šai prasībai “un nevis, ar viņiem nerēķinoties, viņus atlaist” (*lietas materiālu 5. sēj. 88. lpp.*).

10. Pieaicinātā persona – Valsts vides dienesta Jūras un iekšējo ūdeņu pārvalde (turpmāk – Ūdeņu pārvalde) – norāda, ka prasība ierēdņiem iegūt augstāko izglītību nodrošina tāda profesionāla un kompetenta civildienesta izveidošanu, kas sekmē sabiedrības interešu aizsardzību. Pieteikuma iesniedzēja atbrīvošana no valsts civildienesta ierēdņa amata neesot ne uzlabojusi, ne pasliktinājusi pārvaldes darba kvalitāti.

Atbilstoši Ūdeņu pārvaldes viedoklim inspektora darbības kvalitāte un tās vērtējums ir atkarīgs no attiecīgā ierēdņa zināšanām, prasmes pielietot savas zināšanas praktiskā darbā, sadarbības un komunikācijas prasmes, fiziskās sagatavotības, orientācijas uz attīstību u. c. faktoriem. Ūdeņu pārvalde nav konstatējusi, ka tieši augstākās izglītības neesamības dēļ Pieteikuma iesniedzējs būtu nekvalitatīvi pildījis savus pienākumus. Jebkurā jomā iegūta augstākā izglītība paaugstinot personas vispārējo izglītības līmeni, attīstot intelektu un spēju uzņemties atbildību. Tā kā inspektoram atbilstoši Vides aizsardzības

likuma 21. pantam ir tiesības piemērot administratīvo sodu un pieņemt citus lēmumus, augstākā izglītība esot būtisks faktors amata pienākumu pildīšanai augstā profesionālā līmenī. Tomēr inspektora amata pienākumu sekmīgai pildīšanai svarīga esot arī praktiskā darba pieredze.

Ūdeņu pārvalde paskaidro, ka Pieteikuma iesniedzējam bija noteikts summētais darba laiks, kas uzlika par pienākumu atsevišķos gadījumos strādāt vairāk nekā astoņas stundas dienā.

Tiesas sēdē Ūdeņu pārvaldes pārstāve – Valsts vides dienesta Jūras un iekšējo ūdeņu pārvaldes Juridiskā departamenta direktore Laura Rozenberga informēja, ka Pieteikuma iesniedzējs Ūdeņu pārvaldē ieņēma valsts vides inspektora amatu. Viņa amata pienākumos ietilpa kontrolēt rūpnieciskās zvejas un makšķerēšanas noteikumu ievērošanu. Pildot šos pienākumus, viņam bija tiesības sastādīt administratīvo pārkāpumu protokolus, pieņemt lēmumus par personu sodīšanu. Vides aizsardzības likums un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss vides valsts inspektoram dodot plašas tiesības iejaukties privātpersonu dzīvē, piemēram, ieiet privātā īpašumā esošos objektos un piekļūt privātām ūdens tilpnēm, lai pārbaudītu, kā tur notiek makšķerēšana un zvejošana. Inspektoram esot arī tiesības apskatīt personu mantas, likumpārkāpuma gadījumā izņemt zvejas tīklus un citus zvejas rīkus, nozvejotās zivis, pieņemt lēmumus par naudas sodu piemērošanu, par konfiskāciju. Šajā amatā persona veicot valsts represīvo funkciju.

Viņa atzina, ka valsts vides inspektora darbs saistīts ar psiholoģisku stresu. Tomēr to esot iespējams savienot ar sekmīgām mācībām augstskolā, ko apliecinot šādi dati: 2003.gadā pirmā līmeņa izglītību ir ieguvuši 5 inspektori, 2005.gadā – 2 inspektori, 2006.gadā – 3 inspektori, 2007.gadā augstskola būtu jāpabeidz 4 inspektoriem, kas šobrīd sekmīgi mācās.

Ūdeņu pārvaldes pārstāve norādīja, ka lēmumu par administratīvo sodu pieņemot tikai un vienīgi ierēdņi. Bet tiesību normas ļaujot pieaicināt tā sauktos sabiedriskos inspektorus, kuriem tiek dotas tiesības sastādīt administratīvo

pārkāpumu protokolus, jo tas esot tikai pirmais etaps administratīvo pārkāpumu lietvedībā un līdz ar to neesot “tik smags attiecībā pret privātpersonu” (*lietas materiālu 5. sēj. 72. lpp.*). Parasti algu sabiedriskajiem inspektoriem nemaksājot. Tieši tāpēc viņi esot “sabiedriskie”. Tie esot cilvēki, kas tīri uz sava entuziasma pamata vēlas strādāt vides aizsardzībā. Atsevišķos gadījumos, kad valsts iestādei piešķirti kādi papildu līdzekļi, tiekot pieņemti darbā inspektoru palīgi. Arī Pieteikuma iesniedzējam bijis šāds līgums.

Par optimālo inspektora kvalifikācijas iegūšanas veidu viņa atzina modeli: “augstākā izglītība plus tā pieredze, ko gūst mūsu dienestā. Principā mēs paši apmācām jaunus kadrus, jo tādas augstskolas nav” (*lietas materiālu 5. sēj. 77. lpp.*). Vienlaikus tika atzīts, ka “noderīga ir tā pieredze, kas ir gūta citās valsts iestādēs līdzīgos amatos” (*turpat*).

Ūdeņu pārvaldes pārstāve informēja, ka lietas izskatīšanas laikā Ūdeņu pārvaldē strādā divi pirmspensijas vecuma inspektori, kuri saskaņā ar Noteikumiem Nr. 79 varēja turpināt dienestu bez augstākās izglītības iegūšanas. Drīzumā tikšot vērtēts, vai šīs personas turpinās darbu, jo “viņiem ir iespēja arī palikt amatā” (*sk.: lietas materiālu 5. sēj. 83. lpp.*).

11. Pieaicinātā persona – Valsts administrācijas skola – apgalvo, ka Valsts administrācijas skolas kompetencē nav definēt to zināšanu un prasmju kopumu, kas ietilpst “jebkādā augstākajā izglītībā”.

Valsts administrācijas skola uzsver, ka tā atbilstoši Valsts kancelejas kārtējam mācību programmu (kursu) pasūtījumam nodrošina attiecīgu mācību programmu izstrādi un mācību procesu. Savukārt Valsts kanceleja minēto pasūtījumu veido, “izvērtējot attiecīgu amatu kompetenču modeļus un konstatējot, kuras prasmes, zināšanas un iemaņas būtu nepieciešams papildus apmācīt ierēdņiem, kuri jau ir ieguvuši augstāko izglītību” (*sk.: lietas materiālu 4. sēj. 148. lpp.*).

Tiesas sēdē Valsts administrācijas skolas direktors Uģis Rusmanis norādīja, ka Valsts administrācijas skola veic ierēdņu mācību vajadzību aptaujas un atbilstoši to rezultātiem nodrošina ierēdņu papildizglītošanos. Izveidoti aptuveni simt kursi, vidēji pusotru dienu ilgi un ar sešiem dažādiem apmācības blokiem, – par tiesību jautājumiem, par Eiropas Savienības jautājumiem, vadības prasmēm, dažādām psiholoģiskām iemaņām, ētikas, interešu konfliktu jautājumiem u.c. Augstāko izglītību Valsts administrācijas skola nenodrošinot.

Viņš izteica viedokli, ka neviena augstskola nedodot tādu visaptverošu un plašu zināšanu spektru, kāds vajadzīgs ierēdnim. Valsts administrācijas skolā esot viens mācību bloks, kas paredzēts tieši jaunajiem ierēdņiem, kuri ienāk valsts pārvaldē, un tas esot ļoti pieprasīts. Kaut vai pēc šā pieprasījuma vien varot spriest, ka citur iegūtās zināšanas laikam neesot pietiekošas.

Secinājumu daļa

12. Pieteikuma iesniedzējs Satversmes tiesā vienlaikus apstrīd gan Pārejas noteikumu 5. punkta, gan arī saskaņā ar šo punktu izdoto Noteikumu Nr. 79 atbilstību Satversmei. Jautājumā par to, vai obligātā prasība vispār attiecināma uz tām personām, kas jau pilda ierēdņa amatu, izvēli izdarīja likumdevējs Pārejas noteikumu 5. punktā. Kā pamatoti atzīmēts Saeimas atbildes rakstā, Pārejas noteikumu 5. punktu nosakot brīdi, ar kuru obligātā prasība piemērojama personām, kuras likuma spēkā stāšanās dienā ieņēma ierēdņa amatu saskaņā ar 1994. gada civildienesta likumu un kurām nebija augstākās izglītības, varēja formulēt divējādi. Likumdevējs varēja noteikt, ka šīs personas:

1) var turpināt pildīt savus amata pienākumus bez augstākās izglītības iegūšanas vai arī

2) noteiktā pārejas posmā iegūst augstāko izglītību vai atstāj dienestu.

Izvērtējot, vai katra no šīm iespējām atbilst Satversmei, visupirms jāizvērtē to atbilstība tiesiskās paļāvības principam, tas ir, jāizvērtē Pārejas noteikumu 5. punkta atbilstība Satversmes 1. pantam.

12.1. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 1. panta izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp tiesiskās paļāvības princips. Satversmes tiesa norādījusi, ka “valsts iestādēm ir jābūt konsekventām savā darbībā attiecībā uz to izdotajiem normatīvajiem aktiem, jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties uz konkrētā normatīvā akta pamata” [*Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 04-03(98) secinājumu daļas 3. rindkopa*].

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesiskās paļāvības principa darbībā nozīme ir arī tam, vai personas paļaušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga, kā arī tam, vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties. Turklāt jāņem vērā, ka šis princips var aizsargāt tikai tādas tiesības, kas personai jau reiz bijušas noteiktas (*sk.: Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 21. punktu*).

Tādējādi, lai secinātu, vai tiesiskās paļāvības principam ir nozīme konkrētajā gadījumā, jāizvērtē:

1) kādi būtiski elementi raksturoja Pārejas noteikumu 5. punktā minēto personu, tostarp Pieteikuma iesniedzēja tiesisko statusu;

2) vai iepriekšējais regulējums paredzēja Pārejas noteikumu 5. punktā minētajām personām, tostarp Pieteikuma iesniedzējam, noteiktus pienākumus, lai saglabātu iepriekšējo statusu, un vai Pieteikuma iesniedzējs šos pienākumus pildīja;

3) vai Pārejas noteikumu 5. punkts būtiski mainīja šo regulējumu.

12.2. Civildienesta attiecības ir īpašas attiecības starp personu un valsti. Daudzās Eiropas valstīs ierēdniecības institūtam ir senas tradīcijas un tā principi ir nostiprināti konstitucionālā līmenī. Tā Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikuma 33. panta ceturtā un piektā daļa paredz, ka no valsts suverēnās varas izrietošo pilnvaru īstenošana parasti tiek uzticēta pie publiskā dienesta piederošām personām, kas atrodas publiski tiesiskās dienesta un uzticības attiecībās ar valsti. Publiskā dienesta tiesības tiek noteiktas, ņemot vērā parastos profesionālās ierēdniecības principus.

Šādi principi ir, piemēram, uzticība dienestam, neitrāla (bezpartijiska) amata pildīšana, profesionāla izglītība, stāšanās dienestā uz visu mūžu, tiesības prasīt atalgojumu (*sk.: Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedumu lietā Nr. 2 BvR 2/58 [BVerfGE 9, 268, 286]*).

Latvijā šādi principi nebija nostiprināti Satversmes līmenī, tie tika īstenoti, pamatojoties uz Latvijas Civildienesta nolikumu. Profesors Kārlis Dišlers atzīmē, ka, “ieceļot darbinieku valsts dienestā, tiek nodibinātas tiesiskas attiecības starp valsti un darbinieku uz visu viņa mūžu: valsts prasa no darbinieka visas viņa darba spējas, bet par to nodrošina viņa eksistenci ar publiski tiesiskiem alimentiem periodisku izmaksu veidā” (*Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Administratīvo tiesību kursa vispārīgā daļa. Rīga, Latvijas Universitāte, 1938, 147. lpp.*). Viņš arī uzsver, ka Latvijas Civildienesta nolikuma 11. punkts deva norādījumu: ”ieceļot amatā, priekšrocība dodama tam kandidātam, kurš vislabāki piemērots amatam pēc savām darba spējām, teorētiskās izglītības un praktiskās sagatavošanās. Vienādos apstākļos priekšrocība ir darbiniekam, kurš attiecīgā resorā vai dienesta nozarē jau kalpo, resp. ilgāki kalpo” (*turpat, 142. lpp.*).

1994. gada civildienesta likuma 6. panta pirmās daļas 2. punkts noteica, ka “uz ierēdņa amatu var pretendēt personas: [...] kurām ir vismaz vispārējā vidējā izglītība”, savukārt 10. panta otrā daļa paredzēja, ka “ierēdņi (ierēdņu kandidāti)

dienesta laikā kārto kvalifikācijas eksāmenus Valsts administrācijas skolā, lai iegūtu vēlamu valsts civildienesta ierēdņa kvalifikācijas kategoriju”.

Valsts pārvaldes reformas gaitā persona, kas jau strādāja valsts iestādē, darbu ierēdņa amatā varēja turpināt tikai tad, ja bija nokārtojusi ierēdņa atestāciju. Atestācija tika kārtota atbilstoši Ministru kabineta 1994. gada 10. maija noteikumiem Nr. 102 “Par valsts civildienesta ierēdņu amatu pretendentu reģistrācijas un atestācijas kārtību”.

Valsts civildienesta pārvaldes informācija liecina, ka 1994. un 1995. gadā tika uzsākta profesionālās ierēdniecības veidošana, sākotnēji veicot ierēdņu kandidātu atestāciju. 1994. gadā ierēdņu kandidātu kvalifikācijas eksāmenus nokārtoja 7824 pretendenti, nenokārtoja 241 pretendents, 1995. gadā – attiecīgi 6246 un 250 pretendenti (*sk.: www.vcp.gov.lv/21/*).

1995. gada 21. februārī Valsts civildienesta pārvalde, ņemot vērā Valsts civildienesta ierēdņu amatu pretendentu atestācijas komisijas ieteikumu par Pieteikuma iesniedzēja atestāciju, atzinusi Pieteikuma iesniedzēja atestāciju par nokārtotu, norādot, ka lēmums ir pamats Pieteikuma iesniedzēja iecelšanai ierēdņa amatā valsts civildienesta ierēdņa kandidāta statusā (*sk.: Valsts civildienesta pārvaldes 1995. gada 21. februāra lēmumu Nr. 1114, lietas materiālu 1. sēj. 27. lpp.*). Pamatojoties uz šo atzinumu, Pieteikuma iesniedzējs sāka pildīt Latvijas Republikas valsts civildienestu.

Līdzīgā statusā kā Pieteikuma iesniedzējs laikā, kamēr bija spēkā 1994. gada civildienesta likums, atradās vairāk nekā 17 tūkstoši personu. Civildienesta pārvaldes izdevums “Jaunā Pārvalde” 1999. gadā, atbildot uz jautājumu “cik daudzi kļuvuši par ierēdņa kandidātiem?”, informē: “No 1994. gada ierēdņu kandidātu kvalifikācijas eksāmenus ir nokārtojuši 17 097 cilvēki” (*sk.: Jaunā Pārvalde, 1999, Nr. 2, www.vcp.gov.lv*).

Šīm personām bija tiesības paļauties, ka tad, ja tās godprātīgi pildīs likumā paredzētos pienākumus, valsts nodrošinās tām ierēdnim (ierēdņa kandidātam) noteiktās tiesības un garantijas, tostarp tiesības uz pastāvīgu civildienestu.

12.3. 1994. gada civildienesta likums noteica ierēdņa pienākumu celt kvalifikāciju. Proti, šā likuma 22. pants paredzēja, ka “ierēdnim (ierēdņa kandidātam) ir pienākums regulāri papildināt savas zināšanas un pilnveidot profesionālās iemaņas”. Turklāt minētā panta otrā daļa noteica: “Valsts civildienesta vadītājam jānodrošina iespēja ierēdņiem (ierēdņu kandidātiem) celt savu kvalifikāciju ne mazāk kā 45 dienas trīs gadu laikā, saglabājot viņiem atalgojumu un sedzot mācību izdevumus, ja kvalifikācijas celšana notiek Latvijā.” Šis likums neparedzēja ierēdnim (ierēdņa kandidātam) pienākumu iegūt augstāko izglītību, bet stimulēja apgūt ierēdnim specifiski nepieciešamās zināšanas gan patstāvīgi, gan arī Valsts administrācijas skolā.

Vienlaikus likuma 60. panta 1. punkta “c” un “e” apakšpunkts noteica, ka valsts civildienesta attiecības izbeidzas, ja ierēdnis (ierēdņa kandidāts) tiek atlaists no valsts civildienesta, piemērojot atļaušanu kā disciplinārsodu vai arī sakarā ar neatbilstību ieņemamajam amatam, ko apstiprina Valsts civildienesta pārvalde pēc atestācijas rezultātiem. Tas nozīmē, ka likums neparedzēja personai tiesības turpināt valsts civildienestu neierobežoti (jebkurā gadījumā).

Valsts civildienesta pārvaldes pārstāve tiesas sēdē pamatoti atzīmēja, ka valsts, nodibinot civildienesta attiecības ar personu, uzņemas saistības nodrošināt šai personai tiesības uz pastāvīgu civildienestu, bet tas nenozīmē, ka persona savā attīstībā var palikt tādā līmenī, kādā tā sākusī pildīt valsts civildienestu.

Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam bija tiesības paļauties, ka viņš, godprātīgi pildot dienestu, piedaloties civildienesta ietvaros organizētajos kvalifikācijas celšanas pasākumos, patstāvīgi apgūstot nepieciešamās zināšanas, kā arī uzrādot noteiktām prasībām atbilstošus darba rezultātus, varēs turpināt pildīt dienestu pastāvīgi un viņam netiks izvirzītas būtiskas papildu prasības (ieguldīt spēkus, laiku un naudu) ārpus dienesta.

12.4. Rīgas iekšējo ūdeņu kontroles sektora vadītāja A. Strautiņa parakstīts raksturojums apliecina, ka Pieteikuma iesniedzējs “uzdotos amata

pienākumus pildīja godprātīgi, darba disciplīnas pārkāpumi nav bijuši” (*lietas materiālu 1. sēj. 93. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzējs bija godprātīgi pildījis pienākumus, ko viņam noteica 1994. gada civildienesta likums, un bija tiesīgs paļauties uz to, ka valsts nodrošinās viņam likumā paredzētās tiesības.

12.5. Valsts civildienesta likums būtiski mainīja atsevišķus valsts civildienesta uzbūves aspektus. Saeimai iesniegtā likumprojekta anotācijā atzīmēts: “ņemot vērā, ka pastāvošā ierēdņu kandidātu eksaminācija ir vispārīga un tika paredzēta pārejas posmam, kas Latvijas civildienestam ir beidzies, likumprojektā vairs nav paredzēta vispārīga eksaminācija, lai iegūtu ierēdņa statusu, jo tas vairs nav efektīvs ierēdņu atlases līdzeklis. Pretendenta piemērotība konkrētajam ierēdņa amatam tiek pārbaudīta pašā iestādē, ieceļot pretendentu amatā un nosakot tam pārbaudes termiņu” (*likumprojekta “Valsts civildienesta likums” anotācija, lietas materiālu 3. sēj. 32. lpp.*). Atsakoties no centralizētās eksaminācijas, vienlaikus tika paredzēts pārbaudes termiņš pēc iecelšanas ierēdņa amatā, kā arī prasība “vidējā izglītība” tika aizstāta ar prasību “augstākā izglītība”.

Jāņem vērā, ka Valsts civildienesta likuma pieņemšanas laikā, salīdzinot ar laiku, kad tika pieņemts 1994. gada civildienesta likums, bija būtiski mainījusies arī situācija izglītības, tostarp augstākās izglītības, jomā. 1999. gada 1. jūnijā stājās spēkā jauns Izglītības likums, bet 1999. gada 14. jūlijā – Profesionālās izglītības likums. Izglītības jomas sakārtošana un pakļaušana vienotiem standartiem radīja priekšnoteikumus tam, lai valsts noteiktu izglītības līmeni ieguvušas personas bez papildu eksāmenu kārtošanas varētu atzīt par piemērotām ierēdņa amata ieņemšanai.

Obligātā prasība nozīmē ne vien to, ka valsts civildienestā ir uzņemamas tikai tādas personas, kuras var likumā noteiktā kārtībā apliecināt, ka tām ir attiecīga līmeņa teorētiskā un praktiskā sagatavotība, bet arī to, ka jebkurai valsts

civildienestā strādājošai personai ir jābūt šādā līmenī sagatavotai gan formāli (to apliecina attiecīgs izglītības dokuments), gan arī pēc būtības, proti, personai savi dienesta pienākumi jāveic attiecīgā līmenī. Tiesas sēdē Ūdeņu pārvaldes pārstāve un Valsts civildienesta pārvaldes pārstāve atzina, ka, novērtējot ierēdņa darbu noteiktā periodā, esot ņemts vērā, ka prasības attiecībā uz darba rezultātiem ir samērojamas ar ierēdnim noteiktajām izglītības prasībām (*sk.: lietas materiālu 5. sēj. 76. lpp.un 91. lpp.*).

Tādējādi Pārejas noteikumu 5. punkts noteica būtiski jaunas prasības salīdzinājumā ar iepriekšējo regulējumu, uz kuru bija attiecināms tiesiskās paļāvības princips.

12.6. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 1. pants neliedz likumdevējam izdarīt pastāvošajā tiesiskajā regulējumā tādus grozījumus, kuri atbilst Satversmei. Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesiskās paļāvības princips prasa, lai likumdevējs, izdarot šādus grozījumus, paredzētu saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Šādos gadījumos ir jānosaka saprātīgi termiņi vai jāparedz nodarīto zaudējumu kompensācija (*sk.: Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2002-12-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2005-16-01 18. punktu*).

Tādējādi nav pamatots Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka tiesiskās paļāvības principa ievērošana šajā lietā nozīmē ikviena ierēdņa drošu paļāvību uz to, ka valsts dos iespēju turpināt darbu līdz pensijai.

Pārejas noteikumu 5. punkts, ciktāl tas vispār attiecina obligāto prasību uz jau strādājošiem ierēdņiem, pats par sevi nepārkāpj tiesiskās paļāvības principu, ja tiek paredzēta saudzējoša pāreja.

12.7. Pārejas noteikumu 5. punkts deleģē pārejas perioda noteikšanu Ministru kabinetam.

Tomēr likumdevējs atšķirīgi rīkojies virknē gadījumu, pārejas periodu prasībai par augstāko izglītību vai amata prasībām atbilstošu augstāko izglītību paredzot likumu pārejas noteikumos, konkrēti: Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 7. punktā attiecībā uz Valsts meža dienesta ierēdņiem, likuma “Par Valsts ieņēmumu dienestu” pārejas noteikumu 11. punktā attiecībā uz VID ierēdņiem, Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma pārejas noteikumu 8. punktā attiecībā uz šajā sistēmā nodarbinātajām amatpersonām.

Saeimas pārstāvis tiesas sēdē atzīmēja, ka vispārīgs deleģējums bija paredzēts tikai tādēļ, lai elastīgāk varētu noteikt katras ministrijas ietvaros atšķirīgu regulējumu un ka “Ministru kabinetam vajag ņemt vērā visus tos atbilstošos pārejas periodus, šīs iespējas augstākās izglītības iestādēs” (*lietas materiālu 5. sēj. 47. lpp.*).

Tā kā Valsts civildienesta likums attiecās uz ļoti plašu dažādu iestāžu loku, likumdevējs pamatoti uzskatīja, ka valdība ir labākās pozīcijās, lai detalizētāk noteiktu atbilstošu saudzīgu pāreju. Turklāt likumdevējam bija tiesības prezumēt, ka valdība, nosakot šo pāreju, ievēros Satversmes normas un principus. Pamatots ir Saeimas pārstāvja paustais viedoklis: tas, ka likumdevējs vienā gadījumā izvēlēties termiņu noteikt likumā, neliedz tam citā līdzīgā gadījumā deleģēt termiņa noteikšanu Ministru kabinetam. Deleģējums pats par sevi nav pretrunā ar saudzējošas pārejas prasību.

Tādējādi Pārejas noteikumu 5. punkts kopumā atbilst Satversmes 1. pantam.

13. Lai izvērtētu, vai katrā konkrētajā gadījumā no jauna paredzētais regulējums atbilst saudzējošas pārejas prasībām, visupirms jāņem vērā, vai jaunais regulējums ierobežo personai Satversmē noteiktās pamattiesības. Pāreja par saudzējošu uzskatāma tikai tad, ja personas pamattiesībām noteiktie ierobežojumi atbilst Satversmei.

Tādējādi Noteikumu Nr. 79 atbilstība tiesiskās paļāvības principam izvērtējama kopsakarā ar atbilstību Satversmes 91., 101. un 106. pantam.

14. Satversmes tiesa vairākos spriedumos norādījusi, ka tiesiskās vienlīdzības princips liek vienādi izturēties pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Atšķirīga attieksme pret šādām personām pieļaujama vienīgi tad, ja tai ir saprātīgs un objektīvs pamats. Tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Tikai tad, ja tiek konstatēts, ka pastāv objektīvs un saprātīgs pamats, vienlīdzības princips pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu un 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 6. punktu*). Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91.pantā noteiktajam vienlīdzības principam, jānoskaidro: 1) kuras personas atrodas vienādos vai pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētās normas paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām; 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats.

14.1. Visas personas, kas atbilstoši 1994. gada civildienesta likumam bija nokārtojušas ierēdņa (ierēdņa kandidāta) eksāmenu (atestāciju), bija ieceltas ierēdņa amatā un ar savu darbu pierādījušas piemērotību ierēdņa amata izpildei, atradās vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, kritēriji salīdzināšanai ir:

– ierēdņa (ierēdņa kandidāta) eksāmena vai atestācijas nokārtošana, ar ko persona pierāda savu piemērotību ierēdņa amata izpildei;

– personas iecelšana ierēdņa amatā, ar ko persona ieguva ierēdņa statusu, t. i., gan papildu pienākumus, gan arī tiesības, tostarp tiesības uz pastāvīgu civildienestu;

– attiecīgā amata izpilde, ņemot vērā, ka ierēdņa darbība tiek periodiski izvērtēta un personas, kas to nespēj izpildīt pienācīgā līmenī, tiek atbrīvotas no valsts civildienesta.

Ierēdņi, kuriem bija augstākā izglītība, varēja dienestu netraucēti turpināt, savukārt ierēdņi, kuriem augstākās izglītības nebija, bija spiesti to iegūt vai arī atstāt dienestu. Respektīvi, tika noteikta atšķirīga attieksme pēc formālā izglītības kritērija.

Šāda atšķirīga attieksme ir pieļaujama, jo tā noteikta pēc objektīva kritērija – izglītības iegūšanas. Ministru kabinets pamatoti norāda, ka valsts atzīts diploms par augstākās izglītības iegūšanu apliecina, ka persona valsts akreditētā vai atzītā izglītības procesā ir ieguvusi noteikta līmeņa sistēmiskas zināšanas un prasmes. Šāda atšķirīga attieksme nav uzskatāma par patvarīgu, tā ir saprātīgi pamatojama ar sistēmiskas augstākās izglītības svarīgumu ierēdņa karjeras attīstībā.

Līdz ar to nav pamatots Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka pret viņu tiekot pieļauta diskriminācija pēc “formālā izglītības stāvokļa”.

14.2. Dažādu valsts iestāžu amatpersonām vispārējā un specializētajā valsts civildienestā noteikts atšķirīgs pārejas posms, pēc kura stājas spēkā obligātā prasība. Valsts civildienesta pārvaldes apkopotie dati liecina, ka iestādēs, kurām noteiktais pārejas posms pārsniedza 2005. gada 1. augustu, 2005. gada 1. septembrī augstākās izglītības nebija 11 032 personām (54,85procentiem), tostarp Valsts ieņēmumu dienestā – 459 personām (11,19 procentiem), bet Valsts meža dienestā – 608 personām (45,14 procentiem) (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 171. lpp.*).

Visi ierēdņi, kas bija uzsākuši pildīt valsts civildienestu saskaņā ar 1994. gada civildienesta likumu un veica tās pašas Valsts civildienesta likuma 3. pantā noteiktās funkcijas, ko veica arī Pieteikuma iesniedzējs, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Valsts civildienesta pārvalde atzīst, ka atbilstoši Ūdeņu pārvaldes Kontroles daļas Rīgas iekšējo ūdeņu kontroles sektora vecākā inspektora amata aprakstam, Pieteikuma iesniedzējs “ir veicis ierēdņa amata pienākumus atbilstoši Valsts civildienesta likuma 3. panta pirmajai daļai, pildot tādus pienākumus, kas saistīti ar normatīvo aktu ievērošanas kontroli, administratīvo aktu sagatavošanu vai izdošanu un citu ar indivīda tiesībām saistītu lēmumu sagatavošanu un pieņemšanu. [...]

Atbilstoši Valsts civildienesta pārvaldes vienotās uzskaites sistēmā par valsts pārvaldes iestāžu personālu ietvertajai informācijai, Valsts meža dienestā ierēdņa amata pienākumus veic personas, kurām ir vidējā speciālā izglītība, kura iegūta atbilstoša profila vidējās izglītības mācību iestādēs. Minētās Valsts meža dienesta amatpersonas lielākoties ieņem zemākā vai vidējā līmeņa ierēdņa amatus, t. i., mežsarga, virsmežniecības inženiera, atsevišķos gadījumos mežziņa vietnieka un mežziņa amatus. Atbilstoši minēto ierēdņa amatu aprakstā noteiktajiem amata pienākumiem, tie ir tādi paši amata pienākumi kā Pieteikuma iesniedzējam, t. i., normatīvo aktu ievērošanas kontrole, administratīvo aktu sagatavošana vai izdošana un citu ar indivīda tiesībām saistītu lēmumu sagatavošana un pieņemšana” (*lietas materiālu 4. sēj. 165. lpp.*).

Tomēr pamatots ir Ministru kabineta viedoklis, ka Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 7. punkts attiecas tikai uz personām ar speciālo vidējo izglītību, bet Pieteikuma iesniedzējam tādas nav. Tādējādi atšķirīgā attieksme pret Pieteikuma iesniedzēju ir pamatota ar objektīvu kritēriju.

Satversmes tiesas rīcībā nav informācijas, ka kāda persona ar attiecīgu vidējo profesionālo izglītību, kas pildījusi tās pašas minētās, Valsts civildienesta likuma 3. pantā noteiktās funkcijas, būtu atbrīvota no valsts civildienesta, tāpēc šo situāciju izvērtēt nav nepieciešams.

14.3. Atbilstoši Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma

pārejas noteikumu 8. punktam personas, kurām nav atbilstošas augstākās izglītības, var turpināt ieņemt amatu šajās iestādēs līdz 2016. gada 1. jūlijam. Gan šo iestāžu amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, gan arī Pieteikuma iesniedzējs veic vienu un to pašu valsts funkciju, proti, valsts represīvo funkciju. Līdz ar to gan šīs personas, gan Pieteikuma iesniedzējs atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Ministru kabinets uzskata, ka atšķirīgās attieksmes attaisnojums šajā gadījumā esot personu iespēja iegūt profesionālo izglītību savā darbības jomā. Tas neesot iespējams zivju aizsardzības inspektoriem, bet esot iespējams gan Valsts meža dienesta ierēdņiem, gan Iekšlietu ministrijas sistēmā un Ieslodzījuma vietu pārvaldē strādājošajām personām. Šāds uzskats nav pamatots, jo Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma pārejas noteikumu 8. punktā minētais termiņš nav saistīts ar prasību par vidējo profesionālo izglītību.

Tomēr atšķirīgā attieksme ir objektīva un saprātīga, jo Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas pilda specializēto valsts civildienestu, kas pēc sava satura ir īpašs. Šo dienestu regulē speciāls likums. Tajā personām noteikta atšķirīga, daudz stingrāka atestācijas kārtība, kas saistīta ar speciālo dienesta pakāpju piešķiršanu. Līdz ar to ir pieļaujams, ka šo dienestu ilgāku pārejas posmu pilda arī personas bez formālās augstākās izglītības.

Tādējādi apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91. pantam.

15. Satversmes 106. pants noteic: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.” Acīmredzami, ka lietā izvērtējama tikai apstrīdēto normu atbilstība šā panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesa ir secinājusi: “Ar Satversmes 106. pantā ietverto jēdzienu “nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. [...] Tā kā arī darbs valsts civildienestā uzskatāms par tādu nodarbošanos, kas ir cilvēka eksistences avots un kam ir nepieciešama atbilstoša sagatavotība, uz to ir attiecināmas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības” (*Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā 2003-12-01 7. punkts*). “Satversmes 106. panta izpratnē tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus” (*Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secin. daļas 1. punkts*).

Satversmes tiesa arī ir atzinusi, ka “Satversmes 106. pantā garantētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ir nesaraucjami saistītas ar attiecīgās personas spējām un kvalifikāciju. Tādējādi robežas personas tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos noteiktas jau pašā Satversmes 106. pantā” (*Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2.2. punkts*). “Katra nodarbošanās kvalifikācijas prasības ietver minimālo izglītības līmeni, teorētisko zināšanu, prasmes un atbildības pakāpi, kas nepieciešama šā darba pamatuzdevumu sekmīgai izpildei”, tomēr “[augstākā juridiskā] izglītība ir tikai viens no kritērijiem, lai persona pierādītu savu piemērotību attiecīgā amata pildīšanai” (*Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2.2. un 4.2. punkts*).

Satversmes 106. panta pirmais teikums noteic personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību zināma darba izpildei, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi.

Tas neliedz valstij noteikt prasības, saskaņā ar kurām personai, izvēloties noteiktu nodarbošanos, ir jāapliecina savas spējas un kvalifikācija. Piemēram, var pieprasīt nokārtot valsts noteiktus pārbaudījumus vai iegūt izglītību valsts atzītā mācību procesā. Tomēr šādām prasībām ir jābūt pamatotām un tās vērtējamas kā attiecīgo pamattiesību ierobežojums, proti, atbilstoši Satversmes 116. pantā noteiktajiem kritērijiem.

Var piekrist gan Pieteikuma iesniedzēja, gan Ministru kabineta viedoklim, ka **apstrīdētās normas paredz Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.**

16. Satversmes 116. pants noteic, ka 106. pantā paredzētās tiesības “var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”. Līdz ar to 106. pantā paredzēto tiesību ierobežojums vērtējams atbilstoši 116. panta kritērijiem.

Tas nozīmē, ka Satversmes 106. pantā nostiprināto tiesību ierobežojumam ir jāatbilst šādām prasībām: 1) tam jābūt noteiktam ar likumu; 2) tam jāatbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu; 3) tam jāatbilst samērīguma principam (*sk.: Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 2. punktu*).

Lietā nav strīda par to, ka ierobežojums Satversmes 106. pantā noteiktajām pamattiesībām noteikts likumā, kā arī saskaņā ar to. Tāpēc atliek vienīgi izvērtēt, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums atbilst samērīguma principam.

Gadījumos, kad Satversmes 106. pantā noteikto tiesību īstenošana notiek valsts dienesta ietvaros, šīm tiesībām noteiktie ierobežojumi izvērtējami kopsakarā ar Satversmes 101. pantu.

17. Satversmes 101. panta pirmā daļa noteic: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.” Savukārt otrā daļa paredz: “Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.” Acīmredzami, ka lietā izvērtējama tikai apstrīdēto normu atbilstība 101. panta pirmajai daļai.

Aplūkojot Satversmes 101. panta pirmo daļu kopsakarā ar Satversmes 91. panta otro teikumu, jāsecina, ka Satversmes 101. panta pirmajā daļā noteiktās pamattiesības realizējamās bez jebkādas diskriminācijas, t. i., vienlīdzīgi. Tātad pilsonim ir tiesības likumā noteiktajā veidā pildīt valsts dienestu bez jebkādas diskriminācijas.

Līdzīgas tiesības *expressis verbis* ietvertas daudzu citu valstu konstitūcijās. Salīdzinošo konstitucionālo tiesību pētnieki ir atzīmējuši, ka valsts pilsoņu vienlīdzība līdztekus aktīvo un pasīvo vēlēšanu tiesību vienlīdzībai rod īpašu izpausmi vienlīdzīgā pieejā publiskajiem amatiem un funkcijām (*sk.: Weber A. Menschenrechte. Texte und Fallpraxis. München, Sellier. European Law Publishers, 2004, S. 893*).

Tā, piemēram, Lietuvas Republikas Konstitūcijas 33. panta pirmā daļa noteic, ka pilsoņiem ir vienlīdzīgas iespējas pildīt Lietuvas Republikas valsts dienestu; Krievijas Federācijas Konstitūcijas 32. panta ceturtā daļa paredz, ka Krievijas Federācijas pilsoņiem ir vienlīdzīga pieeja valsts dienestam; Portugāles Republikas Konstitūcijas 50. panta pirmā daļa paredz, ka visiem pilsoņiem ir tiesības vienlīdzīgi un bez ierobežojumiem ieņemt publiskus amatus; Slovākijas Republikas Konstitūcijas 30. panta ceturtā daļa noteic, ka visiem pilsoņiem ir vienlīdz pieejami vēlēti vai publiski amati (*sk.: www.codices.venice.int*).

Šīs tiesības saskan ar ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 21. panta otro daļu, kas noteic, ka “katram cilvēkam ir tiesības uz līdztiesīgu pieeju valsts

dienestam savā zemē”. Savukārt ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pants paredz, ka katram pilsonim neatkarīgi no jebkādām 2. pantā minētajām atšķirībām un bez nepamatotiem ierobežojumiem ir jābūt tiesībām un iespējai uz vispārējas vienlīdzības pamatiem pildīt valsts dienestu savā valstī.

Tomēr ANO Cilvēktiesību komiteja ir secinājusi, ka šīs tiesības neparedz katram pilsonim garantētu vietu valsts dienestā (*sk.: Communication No. 552/1993; Wieslaw Kall v. Poland. United Nations. Report of the Human Rights Committee. Volume II. United Nations. New York, 1999, p. 105-112*).

Savukārt Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka profesijās, kas saistītas ar valsti, “profesijas izvēles brīvība pastāv tikai to amatu ietvaros, ko valsts izveidojusi” (*Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedums lietā 1BvR 787/80 [BVerfGE 73, 280, 292]*).

Arī Satversmes 101. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt katrai personai, kura to vēlas, iespēju pildīt valsts dienestu. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka “Satversmes 101. panta pirmā daļa nevis noteic absolūtas tiesības personai pildīt valsts dienestu, bet norāda uz to, ka šīs tiesības īstenojamas “likumā paredzētā veidā”. Tātad šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu” (*sk.: Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 8. punktu*).

Saeimas atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka tiesības pildīt valsts dienestu tām personām, kuras saskaņā ar 1994. gada civildienesta likumu bija ierēdņi un kurām nebija augstākās izglītības, tika ierobežotas tādā veidā, ka šīm personām, lai tās saglabātu līdzšinējās tiesības (ierēdņa amatu), bija jāiegūst augstākā izglītība.

Arī Ministru kabinets atzīst, ka Noteikumi Nr. 79 paredz Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 101. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Lai konstatētu, vai minētie ierobežojumi atbilst Satversmes 101. pantam, visupirms jāizvērtē, vai šie ierobežojumi:

- 1) noteikti likumā paredzētajā veidā;
- 2) ir pieļaujami no Satversmes vienotības principa viedokļa.

17.1. Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis pamatoti norādīja, ka obligātā prasība kā tāda ir noteikta likumā. Ja likums paredz šo prasību, tad Ministru kabinetam var deleģēt šīs prasības spēkā stāšanās laika un kārtības noteikšanu. Līdz ar to ierobežojumi ir noteikti likumā paredzētajā veidā.

17.2. Izvērtējot, kādus ierobežojumus “likumā paredzētajā veidā” ir pieļaujams noteikt Satversmes 101. pantā garantētajām tiesībām pildīt valsts dienestu, jāņem vērā Satversmes vienotības princips. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka “Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski” (*Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punkts un 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 14. punkts*).

Vērtējot kopsakarā Satversmes 101. un 106. pantu, secināms, ka Satversmes 101. pants ir vienlaikus gan *lex specialis*, gan *lex generalis* attiecībā uz 106. pantu. No vienas puses, 101. pants paredz 106. panta ierobežojumus, piemēram, ka tikai pilsonim ir tiesības pildīt valsts dienestu. No otras puses, likumā paredzētā veidā Satversmes 101. pantam var noteikt tikai tādas ierobežojumus, kas atbilst Satversmes 106. pantam, proti, kas saistīti ar personas spējām un kvalifikāciju vai arī noteikti saskaņā ar Satversmes 116. pantu.

Arī Lietuvas Republikas Konstitucionālā tiesa, vērtējot līdzīgu konstitūcijas normu mijiedarbību, norāda: “Tiesības pildīt Lietuvas Republikas valsts dienestu vienlīdzīgos apstākļos, kas nostiprinātas Lietuvas Republikas Konstitūcijas 33. panta pirmajā daļā, ir saistītas ar katras personas tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos, kas nostiprinātas Konstitūcijas 48. panta pirmajā daļā. Šajā sakarā Konstitūcijas 33. panta pirmās daļas norma “pilsoņiem ir tiesības [...] iestāties Lietuvas Republikas valsts dienestā vienlīdzīgos apstākļos” ir vienlaikus gan *lex specialis*, gan *lex generalis* attiecībā uz Konstitūcijas 48. panta pirmās daļas

normu “katrs cilvēks var brīvi izraudzīties darbu un nodarbošanos”” (*Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 2004. gada 13. decembra sprieduma lietā Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03 26. punkts, <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/r041213.htm>*).

Tādējādi no Satversmes vienotības principa viedokļa konkrētajā gadījumā arī Satversmes 101. pantā noteiktajām pamattiesībām likumā paredzētajā veidā ir pieļaujami tikai tādi ierobežojumi, kas: 1) noteikti ar Satversmes 116. pantā paredzētu leģitīmu mērķi un 2) ir samērīgi (proporcionāli) ar to.

18. Satversmes tiesa ir secinājusi: “ikviena personas pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs. Tātad ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad” (*Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 16. punkts*).

Apstrīdēto normu uzdevums ir noteikt tiesiskas valsts principiem atbilstošu pāreju no iepriekšējā regulējuma uz jaunajām prasībām. Šīs normas vienlaikus vērsta gan uz valsts civildienesta pienācīgas darbības nodrošināšanu (īstermiņā un ilgtermiņā), gan arī uz to personu interešu nodrošināšanu, kuras Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā jau pildīja valsts civildienestu. Saeima atbildes rakstā pamatoti atzīmē, ka normai ir grūti izcelt vienu konkrētu leģitīmo mērķi, jo norma atkarībā no situācijas ir vērsta uz vairāku interešu aizsardzību (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 76. lpp.*).

Satversmes 101. un 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums tām personām, kuras Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā jau pildīja valsts civildienestu un kurām nebija augstākās izglītības, apstrīdētajās normās noteikts, lai aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu un citu personu tiesības.

Būtiskākais no minētajiem mērķiem ir citu cilvēku tiesību aizsardzība. Ievērojot to, ka valsts civildienesta ierēdnis realizē valsts varu un viņam ir tiesības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ierobežot citu cilvēku tiesības,

valsts civildienesta ierēdņa kompetencei, izglītībai un inteliģencei ir īpaša nozīme. Persona, kas uzkrājusi atbilstošas zināšanas, izkopusi mācīšanās prasmi un attīstījusi nepieciešamās spējas saskarsmei ar citiem sabiedrības locekļiem, daudz labāk izprot citu cilvēku pamattiesības un var nodrošināt šo tiesību aizsardzību augstākā līmenī.

Vienlaikus tiek aizsargāta demokrātiskā valsts iekārta. Satversmes 1. pantā nostiprinātais demokrātijas princips citastarp prasa valsts funkcijas īstenot atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem. Valsts pārvaldes uzdevums ir īstenot šos principus dzīvē. Ierēdņi, kas nespēj izprast un īstenot šos principus, diskreditē valsti kopumā, līdz ar to mazinot valsts iedzīvotāju uzticību savai valstij un tās demokrātiskajai iekārtai.

Turklāt arī Pieteikuma iesniedzēja pārstāve nenoliedza, ka labas pārvaldības princips prasa, lai valstī funkcionētu godīgs, kompetents un motivēts civildienests.

Tādējādi apstrīdētajās normās noteiktajam Satversmes 101. un 106. panta pamattiesību ierobežojumam ir Satversmes 116. pantā paredzētie leģitīmie mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

19. Satversmes tiesa secinājusi, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Lai konstatētu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šo mērķu sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša jeb proporcionāla. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (sk.: *Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 17. punktu*).

19.1. Ideāltipiskā situācijā apstrīdētie ierobežojumi ir pilnībā piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai. Proti, mērķi var tikt sasniegti divos veidos:

1) ierēdņi, kuriem ir pieredze un kuru izglītošanā valsts jau ieguldījusi pūles un līdzekļus, uzlabo savu kvalifikāciju, iegūstot augstāko izglītību;

2) ierēdņi, kuri nevēlas iegūt augstāko izglītību, tiek aizstāti ar formālo augstāko izglītību ieguvušiem ierēdņiem, kuri papildus apgūst kvalifikācijai nepieciešamās specifiskās un praktiskās iemaņas un prasmes.

Tomēr likumdevējam un valsts pārvaldes iestādēm, nosakot regulējumu, ir pienākums ņemt vērā ne vien labāko teorētiski iespējamo situāciju, bet arī reālo sabiedrības ekonomiskās attīstības, izglītības un iespēju līmeni. Regulējums nedrīkst būt vērsts vienīgi uz teorētiski pareizu modeli, tajā ir jāņem vērā arī praktiskās iespējas.

Pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs bija iecerējis kompleksi pārveidot valsts civildienestu, tostarp nodrošinot konkurētspējīgu darba samaksu un valsts civildienesta prestižu. Kā tiesas sēdē atzīmēja Ministru kabineta pārstāve, Noteikumu Nr. 79 projekta izstrādāšanas laikā pastāvēja viedoklis, ka pārejas periods ir nosakāms īss, “ņemot vērā to, ka uz ierēdņu amatiem valsts pārvaldes institūcijās ir pietiekams skaits pretendentu ar augstāko izglītību” (*lietas materiālu 5. sēj. 56. lpp.*). Tomēr laikā pēc Noteikumu Nr. 79 pieņemšanas situācija darba tirgū mainījās. Līdz ar to atsevišķās institūcijās varēja rasties grūtības ar jaunu, kvalificētu kadru piesaistīšanu konkrētiem ierēdņu amatiem.

Tā, piemēram, Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcija 2005. gada 10. novembra vēstulē Valsts civildienesta pārvaldei norāda, ka dažādu objektīvu iemeslu dēļ vairāki ierēdņi augstāko izglītību noteiktajā termiņā nav ieguvuši. Ņemot vērā šo ierēdņu darba pieredzi, kā arī salīdzinoši zemo atalgojumu, kas esot viens no galvenajiem iemesliem, lai viņus aizvietotu ar darbiniekiem, kuriem ir augstākā izglītība, Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcija lūdz atļaut

minētajiem ierēdņiem turpināt darbu, pagarinot obligātās prasības ieviešanas termiņu (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 179. lpp.*).

Arī Valsts meža dienesta ģenerāldirektora vēstulē, kas iesniegta Saeimai pirms Valsts civildienesta likuma papildināšanas ar pārejas noteikumu 7. punktu, norādīts: “Struktūrvienību vadītāji faktiski kļūst par radušās situācijas ķīlniekiem: no vienas puses, Valsts meža dienesta likums prasa atbildību par uzdevumu izpildi. Nav pieļaujama situācija, kur VMD atsakās no meža ugunsgrēku dzēšanas. No otras puses, Valsts civildienesta likums nepieļauj štatu komplektēšanu ar darbiniekiem, kuri neatbilst šā likuma prasībām” (*lietas materiālu 3. sēj. 66. lpp.*).

Ūdeņu pārvalde 2006. gada 20. jūnija vēstulē Nr. 431 sakarā ar Pieteikuma iesniedzēja pieteikumu Administratīvajai tiesai informē, ka 2005. gadā (gadā, kad izbeigtas valsts civildienesta attiecības ar Pieteikuma iesniedzēju) pārvalde izsludinājusi 26 konkursus uz ierēdņa amatiem, un 19 konkursi beigušies ar pretendentu pieņemšanu darbā (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 90. lpp.*). Tomēr var piekrist Ministru kabineta viedoklim, ka šim faktam nav izšķirošas nozīmes sabiedrības interešu aizsardzības nodrošināšanā. Vakantos ierēdņu amatus ir iespējams aizpildīt arī izsludinot atkārtotu konkursu, aizvietošanas kārtībā vai ierēdņu pārcelšanas kārtībā (*sk.: lietas materiālu 3. sēj. 9. lpp.*). Vakances esamība pati par sevi neattaisno ierēdņa pienākumu uzticēšanu personai, kura tos nespēj attiecīgā līmenī pildīt.

Taču ar Pieteikuma iesniedzēju tūdaļ pēc civildienesta attiecību izbeigšanas noslēgti darba līgumi par tādu funkciju izpildi, kas daļēji sakrīt ar iepriekš izpildīto ierēdņa amatu. Proti, viņam darba līgumā paredzētajos pienākumos ietilpa administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšana (*sk.: darba līguma Nr. 55 1.3. punktu, lietas materiālu 1. sējuma 96. lpp.*).

Šādas funkcijas Pieteikuma iesniedzējs veica sabiedriskā inspektora statusā. Likuma “Par vides aizsardzību” 46. panta otrā daļa savulaik noteica, ka vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas kontrolē var iesaistīt sabiedriskos

vides inspektorus, deleģējot tiem tiesības sastādīt protokolus par administratīvajiem pārkāpumiem. Nav šaubu par to, ka atbilstoši minētajām normām Pieteikuma iesniedzējs bija tiesīgs veikt attiecīgo darbu, tomēr rodas šaubas, vai šādā gadījumā leģitīmais mērķis tika sasniegts. Proti, no vienas puses, ierēdņa amats ilgstoši paliek vakants, bet, no otras puses, daļu no šā amata funkcijām veic uz noteiktu laiku darbā pieņemta persona, kurai nav ierēdņa statusa.

Administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšana ir viena no Valsts civildienesta likuma 3. panta pirmajā daļā noteiktajām ierēdņa funkcijām. Runa ir par funkciju – “kontrolēt normatīvo aktu izpildi”. Sabiedrība ir ieinteresēta, lai profesionālās darbības veidā šo funkciju pildītu persona, kas ir dienesta attiecībās ar valsti, proti, ierēdnis, kuram ir īpaši noteikti gan zināmi ierobežojumi, gan arī zināmas sociālās garantijas. Tas ir tiesību un pienākumu kopums, kas citastarp vērsts uz maksimālu korupcijas riska novēršanu.

Administratīvā soda uzlikšanas stadijā cenšoties pasargāt sabiedrību no riska, kas varētu būt saistīts ar ierēdņa nepietiekamo izglītību, tiek pieļauts, ka administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas stadijā valsts varu realizē persona, kurai vispār nav amatpersonas statusa.

Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa ir norādījusi, ka Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikumā ierēdniecības principi nostiprināti galvenokārt nevis tāpēc, lai aizsargātu ierēdņu subjektīvās tiesības, bet gan, lai nodrošinātu ierēdniecības pastāvēšanu sabiedrības labā (*sk.: Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu lietā 2BvF 2/58 [BVerfGE 9, 268, 286]*).

Tātad īstermiņā leģitīmie mērķi atsevišķos gadījumos varbūt arī netiek sasniegti, tomēr šie atsevišķie gadījumi jāvērtē kopsakarā ar labumu, ko no apstrīdētajām normām kopumā gūst visa sabiedrība, it īpaši ilgtermiņā.

19.2. Kā jau norādīts šā sprieduma 12.5. punktā, obligātās prasības ieviešanai ir divējāds efekts. No vienas puses, tā nosaka būtiski jaunas prasības

attiecībā uz ikviena ierēdņa dienesta gaitu un personības attīstību. No otras puses, tā ir formāla prasība iegūt izglītību valsts atzītā procesā.

Obligātā prasība kopsakarā ar prasību regulāri novērtēt ierēdņa darbu ir vērsta uz to, lai nodrošinātu valsts pārvaldes efektīvu funkcionēšanu un labas pārvaldības principa īstenošanu atbilstošā līmenī. Jāņem vērā, ka būtiskas prasības attiecībā uz valsts pārvaldes darba kvalitāti izvirzās gan sakarā ar Latvijas tiesību sistēmas attīstību, piemēram, Administratīvā procesa likuma ieviešanu, gan Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Nepieciešamība piemēroties jaunajām prasībām uzliek ikvienam ierēdnim par pienākumu papildināt savas zināšanas un izkopt spējas neatkarīgi no tā, kāda izglītība viņam jau ir.

Labums, ko sabiedrība gūst no obligātās prasības piemērošanas, šādā gadījumā ir būtisks, it īpaši gadījumos, kad obligātā prasība tiek piemērota ierēdņiem, kas pilda tādas Valsts civildienesta likuma 3. pantā minētās funkcijas kā nozares politikas vai attīstības stratēģijas veidošana, nozares darbības koordinēšana, finanšu resursu sadale vai kontrole, normatīvo aktu izstrādāšana.

Vienlaikus obligātā prasība noteic formālu kritēriju – ierēdnim sava teorētiskā un praktiskā sagatavotība attiecīgas sarežģītības pakāpes darba veikšanai ir jāapliecina valsts atzītā izglītības iegūšanas procesā. Labums, ko sabiedrība gūst no šā formālā kritērija piemērošanas, visupirms ir drošība par to, ka valsts civildienesta pildīšana uzticēta personām, kuru teorētiskā un praktiskā sagatavotība ir pietiekama.

Dokuments par formālo izglītību apliecina teorētiskās un praktiskās sagatavotības esamību, taču šāda dokumenta neesamība pati par sevi katrā konkrētā gadījumā nebūt neapliecina, ka nav arī attiecīgo zināšanu un prasmju.

Tomēr gadījumos, kad personai tiek uzticēta valsts vara, svarīgi ir ne vien tas, vai persona ir pienācīgi sagatavota, bet arī tas, ka šī sagatavotība ir apliecināta noteiktā veidā un sabiedrība var būt pārliecināta, ka persona spēj pienācīgā kvalitātē izpildīt tai uzticētos pienākumus.

Tādējādi sabiedrība gūst būtisku labumu no apstrīdētajās normās noteiktā ierobežojuma un apstrīdētās normas kopumā ir piemērotas leģitīmo mērķu sasniegšanai, it īpaši ilgtermiņā.

19.3. Vērtējot pamattiesību ierobežojumu samērīgumu, ir jāizvērtē, vai ierobežojumi ir nepieciešami, proti, vai leģitīmos mērķus nevar sasniegt ar tikpat iedarbīgiem, bet personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem (*sk.: Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 20. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja pārstāve pauda viedokli, ka par saudzējošāku līdzekli būtu uzskatāma iespēja Pieteikuma iesniedzējam turpināt dienestu bez augstākās izglītības iegūšanas līdz pensijas vecuma sasniegšanai. Tomēr šādā veidā nav iespējams sasniegt iepriekš minētos leģitīmos mērķus. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka “saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē” (*Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punkts*).

Citus iespējamus saudzējošākos līdzekļus leģitīmā mērķa sasniegšanai lietas dalībnieki neminēja.

19.4. Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību samērīguma principam, galvenokārt jāizvērtē likumdevēja izmantoto līdzekļu radītās sekas, t. i., vai tiesību normas piemērošana nenodara indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm lielākus zaudējumus nekā tie labumi, ko iegūst sabiedrība (*sk.: Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1.3. punktu un 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 11.3. punktu*).

Izvērtējot sekas, ko ierobežojums rada personai, jāņem vērā, ka obligātā prasība varēja tikt ieviesta divos veidos. Pirmkārt, panākot, ka personas, kas jau

pilda valsts civildienestu, augstāko izglītību iegūst. Otrkārt, atbrīvojot no dienesta personas, kurām augstākās izglītības nav. Abos gadījumos ierobežojuma sekas personai ir atšķirīgas.

19.4.1. Mazāk būtiskas ierobežojuma sekas ir gadījumā, ja personai tiek dota iespēja turpināt dienestu, vienlaikus iegūstot augstāko izglītību.

Jau 1994. gada civildienesta likumā bija iekļautas normas, kas stimulēja ierēdņi (ierēdņa kandidātu) iegūt izglītību. Saskaņā ar šā likuma 40. pantu ierēdnim (ierēdņa kandidātam), kas, nepārtraucot valsts civildienestu, sekmīgi mācījās izglītības iestādē, lai iegūtu valsts civildienesta izpildei nepieciešamās zināšanas, bija tiesības saņemt kompensāciju, kura sedza pusi no mācību gada maksas. Turklāt likuma 43. pants paredzēja ierēdnim (ierēdņa kandidātam), kas, nepārtraucot valsts civildienestu, sekmīgi mācās augstskolā, mācību atvaļinājumu valsts eksāmenu kārtošanai vai diplomprojekta (diplomdarba) aizstāvēšanai. Līdzīgas normas ietver arī Valsts civildienesta likums.

Prasība par augstākās izglītības iegūšanu gan prasa no personas papildu darbu, bet kopumā ir vērsta uz personības attīstības nodrošināšanu un nav uzskatāma par būtisku personas pamattiesību aizskārumu.

Apgrūtināša un ierobežojoša tā ir tiktāl, ciktāl saistīta ar nepieciešamību investēt zināmu laiku (īpaši gadījumos, kad šīs investīcijas dēļ nav iespējams nodrošināt pietiekamu laiku kontaktam ar nepilngadīgiem bērniem), papildu slodzi veselībai, tostarp redzei, nepieciešamību investēt papildu finanšu līdzekļus (maksas par iestājekārtībām, mācību maksas puse, kuru iestāde nesedz, izdevumi par mācību līdzekļu iegādi, ar nokļūšanu mācību iestādē saistītie izdevumi u. c.), to ienākumu zudumu, ko persona, iespējams, gūtu, ja nevis mācītos, bet strādātu.

Minētās sekas personu skar un ierobežo jo vairāk, ja augstākās izglītības iegūšanai atvēlētais laiks ir īss.

19.4.2. Ierobežojuma sekas ir īpaši būtiskas gadījumā, ja persona tiek atbrīvota no valsts civildienesta. Īpaši tas attiecas uz personām, kas daudz laika un pūļu ir veltījušas tam, lai apgūtu dienestam nepieciešamās zināšanas un prasmes, bet no dienesta tiek atbrīvotas vecumā, kad jaunas profesijas pilnvērtīga apguve ir apgrūtināta.

Šīs sekas Noteikumu Nr. 79 8. un 9. punktā ir novērstas tai personu grupai, kuru tās skartu vissmagāk. Proti, personām, kurām līdz pensijas vecuma sasniegšanai palikuši 5–6 gadi vai mazāk.

Arī Pieteikuma iesniedzējs konstitucionālajā sūdzībā norāda, ka apstrīdēto normu piemērošana viņam esot radījusi būtiskas sekas. Viņš 52 gadu vecumā esot zaudējis gan darbu, gan profesiju un varot pretendēt tikai uz pilnīgi nekvalificētu, tātad mazatalgotu darbu. Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzējs paskaidroja, ka šobrīd strādā par apsargu, un tādējādi darot vieglāku, bet sliktāk atalgotu darbu.

Tomēr Pārejas noteikumu 5. punkts nebija vērsts uz to, lai personas, kuras Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā ieņēma ierēdņa amatu, un kurām nebija augstākās izglītības, tiktu atbrīvotas no dienesta. Interpretējot Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 4. un 5. punktu kopsakarā, secināms, ka likumdevējs nav vēlējis, lai personas, kuras ieņem ierēdņa amatu, bet neatbilst obligātajai prasībai, nekavējoties atstātu dienestu. Gluži otrādi, likumdevējs visiem ierēdņu kandidātiem neatkarīgi no izglītības piešķīris ierēdņa statusu.

Proti, Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 4. punkts paredzēja, ka sešu mēnešu laikā pēc šā likuma stāšanās spēkā ierēdņu kandidātiem, kuri saskaņā ar šo likumu ieņem ierēdņa amatus, Valsts civildienesta pārvalde piešķir ierēdņa statusu. Pamatojoties uz šo pārejas noteikumu punktu, ar Valsts civildienesta pārvaldes 2001. gada 16. maija lēmumu Nr. 1601 Pieteikuma iesniedzējam tika piešķirts ierēdņa statuss (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 28. lpp.*).

Arī Saeimas pārstāvis tiesas sēdē atzīmēja, ka likumdevēja mērķis, deleģējot termiņu noteikšanu Ministru kabinetam, bija panākt tādus termiņus, kas nodrošina augstākās izglītības iegūšanas iespējas.

Pārejas noteikumu 5. punktā noteiktais pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam. Tādējādi Pārejas noteikumu 5. punkts atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

19.5. Noteikumos Nr. 79 ietvertā pamattiesību ierobežojuma samērīgums visupirms izvērtējams sasaistē ar tiesiskās paļāvības principu. Ierobežojums ir samērīgs tikai tad, ja tas nodrošina atbilstošu saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Valsts civildienesta pārvalde 2000. gada 5. septembra vēstulē Nr. 13/1027, kas bija adresēta Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijas priekšsēdētājam, informē, ka tobrīd valsts civiliestādēs bija nodarbināti 6219 ierēdņi un ierēdņu kandidāti. 68 procentiem no tiem bija augstākā, 23 procentiem – vidējā profesionālā un 9 procentiem – vispārējā vidējā izglītība (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 151. lpp.*). Tas ir, aptuveni viena trešā daļa no valsts civildienestā esošajām personām Valsts civildienesta likuma izstrādāšanas laikā obligātajai prasībai neatbilda.

19.5.1. Kā jau secināts iepriekš (*sk. šā sprieduma 19.4.2. punktu*), Noteikumu Nr. 79 8. un 9. punkts bija tieši vērsti uz saudzējošas pārejas īstenošanu. Atbilstoši tiem līdz pensijas vecuma sasniegšanai dienestu var turpināt personas, kurām nebūtu lietderīgi iegūt augstāko izglītību īsi pirms dienesta laika beigām, bet kuru tūlītēja atbrīvošana no dienesta radītu šīm personām būtiskas sekas.

Noteikumu Nr. 79 8. un 9. punkts nenoteic personām pamattiesību ierobežojumus un atbilst Satversmes 1., 101. un 106. pantam.

19.5.2. Tāpat personām pamattiesību ierobežojumus nenoteic arī Noteikumu Nr. 79 1. un 10. punkts.

Līdz ar to Noteikumu Nr. 79 1. un 10. punkts atbilst Satversmes 1., 101. un 106. pantam.

19.5.3. Valsts civildienesta pārvaldes pārstāve tiesas sēdē uzsvēra, ka obligāto prasību bija plānots sasniegt “nevis ar atlaišanu, bet ar perioda noteikšanu” (*lietas materiālu 5. sēj. 88. lpp.*). Viņa atzina, ka pārejas periods tika noteikts ar mērķi panākt, lai tām personām, kuras jau pildīja ierēdņu pienākumus, būtu iespēja atbilst obligātajai prasībai.

Noteikumu Nr. 79 2.–5. punktā personai tika dota iespēja izvēlēties saudzējošākās no iespējamajām ierobežojuma sekām, proti, izglītības iegūšanu.

Tomēr, lai konkrētajā gadījumā pāreja būtu saudzējoša, reizē ar to bija jānodrošina personām reālas iespējas iegūt augstāko izglītību, proti, atvēlētajam laikam bija jābūt pietiekoši ilgam, lai pastāvētu reālas iespējas iegūt augstāko izglītību, turklāt atstājot personām pietiekami elastīgas iespējas pārtraukt mācības uz laiku, ja tas nepieciešams, piemēram, steidzamu un neatliekamu civildienesta uzdevumu veikšanai, svarīgu ģimenes apstākļu, veselības vai īslaicīgu materiālu grūtību dēļ.

19.5.4. Saeima apgalvo, ka Ministru kabinets esot noteicis pakāpenisku un elastīgu ierobežojuma piemērošanas kārtību un termiņus. Turklāt apstrīdētā norma nemaz neprasot no personas nesamērīgas pūles ilgstošā laikposmā, jo atbilstoši Profesionālās izglītības likumam par augstāko izglītību atzīstama arī pirmā līmeņa profesionālā izglītība, ko varot iegūt pat divu gadu laikā (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 77. lpp.*).

Šāds apgalvojums ir balstīts galvenokārt uz teorētiskajām iespējām. Noteikumu Nr. 79 2. un 3. punkts, ja tos attiecina arī uz personām, kas iegūst augstāko izglītību turpmākajos punktos noteiktajā kārtībā, nodrošina reālu

iespēju iegūt augstāko izglītību tikai atsevišķās studiju programmās. Tā, piemēram, izglītību dabaszinātnēs, ko par vēlamu zivju aizsardzības inspektoram atzīst Ūdeņu pārvalde, divarpus gadu laikā nevarēja iegūt nedz Noteikumu Nr. 79 pieņemšanas laikā, nedz arī šobrīd.

No Valsts civildienesta pārvaldes vēstulēm redzams, ka tā pēc būtības ir atzinusi Noteikumu Nr. 79 2. un 3. punktā noteiktos termiņus obligātās prasības piemērošanai (studiju pabeigšanai) – “2004. gada 1. augusts” un “2005. gada 1. augusts” par neatbilstošiem lietderības un samērīguma principiem. Valsts civildienesta pārvaldes 2005. gada 25. jūlija vēstulē Nr. 08/2377 Ūdeņu pārvaldei norādīts:

“Ievērojot, ka ierēdņa atbrīvošanas lietderības pamatojums atbilstoši [...] Noteikumu Nr. 79 [...] 3. punktam ir konstatētais fakts par augstākās izglītības neiegūšanu noteiktā kārtībā (nevis noteiktā datumā, jo nav īpašas nozīmes tieši konkrētajam datumam), iestāde ir tiesīga atbrīvot no amata tikai tos ierēdņus, kuri nav ievērojuši Noteikumos noteikto kārtību. Līdz ar to, ja ierēdnis ir ievērojis noteikto kārtību (savlaicīgi uzsācis studijas augstākās izglītības iestādē, pastāvīgi sekmīgi studējis un par to informējis iestādi), tad nav tiesības (jo nav lietderības pamatojuma) atbrīvot ierēdni tikai tāpēc, ka studijas tiks pabeigtas 2005. gada oktobrī, nevis līdz 2005. gada 1. augustam. Tāpat, ja ierēdnis savlaicīgi uzsāka studijas, kuru ilgums ir četri, pieci vai vairāk gadi (nevis trīs gadi), iestāde nav tiesīga atbrīvot šādu ierēdni” (*lietas materiālu 4. sēj. 161. lpp.*).

Savukārt 2007. gada 1. februāra vēstulē Nr. 08/198 Valsts civildienesta pārvalde norāda: “Ja ierēdnis uzsāka studijas Noteikumu 4. un 5. punktā noteiktajā termiņā, lai iegūtu akadēmisko vai otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, kur studiju ilgums saskaņā ar studiju programmu ir četri, pieci vai vairāk gadi (turklāt Latvijā pamatā bija šādas augstākās izglītības studijas), ierēdnim faktiski nebija iespējams iegūt augstāko izglītību attiecīgi Noteikumu 2. un 3. punktā noteiktajā termiņā. Tāpēc, ņemot vērā tiesību normu mērķi un samērīguma principu, ja, iestājoties Noteikumu 2. un 3. punkta noteiktajam

terminam, ierēdnis bija ievērojis noteikto kārtību (savlaicīgi uzsācis studijas augstākās izglītības iestādē – attiecīgi līdz 01.10.2001. vai 01.10.2002., pastāvīgi sekmīgi studējis un par to informējis iestādi), bet nebija ieguvis augstāko izglītību, jo objektīvu šķēršļu dēļ (studiju ilgums saskaņā ar studiju programmu ir četri vai vairāk gadi) bija pabeidzis tikai 3 mācību kursus, ierēdnis varēja turpināt ierēdņa amata ieņemšanu” (*lietas materiālu 1. sēj. 149. lpp.*).

Valsts civildienesta pārvaldes apkopotie dati liecina, ka 2005. gada 1. septembrī amatos, uz kuriem attiecās obligātā prasība par augstākās izglītības iegūšanu līdz 2005. gada 1. augustam, darbu turpināja 158 personas (2,62 procenti no nodarbināto ierēdņu skaita), kurām augstākā izglītība nebija pabeigta (*lietas materiālu 1. sēj. 169. lpp.*).

Tādējādi Noteikumu Nr. 79 2. un 3. punkts, ja tos interpretē kā prasību personai iegūt šajos punktos noteiktajā termiņā augstāko izglītību vai atstāt valsts civildienestu, neatbilst tiesiskās paļāvības principam, kā arī samērīguma principam un lietderības principam.

Tomēr minētie punkti atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām, ja tos interpretē tādējādi, ka tie neattiecas uz personām, kas minētas Noteikumu Nr. 79 4. un 5. punktā, proti, uz tām personām, kuras noteiktajā termiņā uzsāka studijas un turpināja tās, informējot par studijām iestādi.

Noteikumi Nr. 79 izšķir un atšķirīgi regulē vairākas ierēdņu grupas, proti:

- 1) pirmspensijas vecuma personas;
- 2) personas, kas nav pirmspensijas vecumā un iegūst augstāko izglītību;
- 3) personas, kas nav pirmspensijas vecumā un neiegūst augstāko izglītību.

Ja Noteikumu Nr. 79 2. un 3. punktu visupirms saprot tā, ka tie nosaka vienotu prasības spēkā stāšanās laiku attiecībā uz šajos punktos minēto iestāžu ierēdņiem, kuri pildīja valsts civildienestu Valsts civildienesta likuma spēkā stāšanās dienā un kuriem šo noteikumu normas nenosaka citu regulējumu, tad

Noteikumu Nr. 79 2. un 3. punkts atbilst tiesiskās paļāvības principam, kā arī samērīguma principam un līdz ar to Satversmes 1., 101. un 106. pantam.

19.5.5. Noteikumu Nr. 79 4. un 5. punkts paredzēja, ka ierēdnim jāuzsāk studijas attiecīgi pusgada vai pusotra gada laikā. Kā redzams no Valsts meža dienesta vēstules, šie punktu pieņemšanas laikā nedeva reālu iespēju daļai ierēdņu iegūt atbilstošu izglītību.

Tā Zemkopības ministrijas 2001. gada 19. janvāra vēstulē Nr. 10/154 norādīts, ka “noteikumu punktā paredzot, ka tie ierēdņi, kuriem nav augstākās izglītības, uzsāk studijas līdz 2003. gada 1. oktobrim, Valsts meža dienestā apmēram 350 ierēdņu būs jāatbrīvo no darba, jo Lauksaimniecības universitātes maksimālā apmācību jauda gadā ir 150 neklātienēs studentu” (*lietas materiālu 4. sēj. 210. lpp.*).

No Valsts civildienesta pārvaldes 2000. gada 5. septembra vēstules Nr. 13/1027 Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijai redzams, cik daudziem ierēdņiem un ierēdņu kandidātiem tobrīd bija augstākā, vidējā profesionālā un vispārējā vidējā izglītība. Piemēram, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā attiecīgi bija 290, 79 un 26 šādas personas. Zemkopības ministrijā: 1467, 940 un 159 personas (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 151.-152. lpp.*). Tādējādi ir apšaubāms, vai, pieņemot Noteikumus Nr. 79, tika apsvērts, kas notiktu tad, ja tikai abu minēto ministriju ierēdņi un ierēdņu kandidāti, t. i. vairāk nekā 1200 personas bez augstākās izglītības vienā un tajā pašā gadā gribētu studēt vienā un tajā pašā specialitātē. Tomēr attiecībā uz Valsts meža dienestā strādājošām personām ar vidējo profesionālo izglītību šī prasība tika mainīta, pieņemot Grozījumu Valsts civildienesta likumā, proti, papildinot likumu ar pārejas noteikumu 7. punktu.

Noteikumu Nr. 79 4. un 5. punktā noteiktais termiņš ir saprātīgs un tiesiskās paļāvības principam atbilstošs tiktāl, ciktāl personām bija reālas iespējas uzsākt studijas atbilstošā specialitātē.

Atsevišķos gadījumos tas, ka personai bija jāiestājas augstākajā mācību iestādē visai īsā laikā, turklāt ļoti daudziem ierēdņiem vienā laikā, varēja radīt problēmas atsevišķās specialitātēs vai atsevišķām personām. Tomēr Satversmes tiesas rīcībā nav informācijas, ka šādas problēmas patiešām bijušas un ka personas objektīvu apstākļu dēļ nav varējušas uzsākt studijas.

Vēl vairāk, Pieteikuma iesniedzējs paskaidroja, ka 2002. gada rudenī viņš iestājies divās augstskolās: Latvijas Lauksaimniecības universitātes Meža fakultātē un Juridiskajā koledžā. Vispirms viņš esot stājies Juridiskajā koledžā, bet ilgi nevarējis sagaidīt atbildi, tāpēc iestājies Meža fakultātē. Konkrētajā gadījumā iespējai uzsākt studijas noteiktais termiņš bija pietiekams (*sk.: lietas materiālu 4. sēj. 174. lpp.*).

Tādējādi Noteikumu Nr. 79 4. un 5. punkts atbilst samērīguma principam un tiesiskās palāvības principam un līdz ar to – Satversmes 1., 101. un 106. pantam.

19.5.6. Noteikumu Nr. 79 6. punkts paredz ierēdnim pienākumu noteiktā termiņā iesniegt valsts pārvaldes iestādes vadītājam augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studijām. Šis punkts pats par sevi neietver personas pamattiesību ierobežojumu, tāpēc tas **atbilst Satversmes 1., 101. un 106. pantam.**

19.5.7. Noteikumu Nr. 79 7. punkts paredz: “Ierēdņi, kurš šo noteikumu 4., 5. vai 6. punktā norādītajā termiņā neiesniedz izziņu, atbrīvo no ierēdņa amata sakarā ar neatbilstību obligātajām prasībām.” Valsts civildienesta pārvalde to interpretē kā prasību iegūt augstāko izglītību iespējami īsākā laikā, tas ir, bez pārtraukumiem ierēdnim svarīgu apstākļu (bērna kopšana vai citi svarīgi ģimenes apstākļi, veselības problēmas, īslaicīgas finansiālas grūtības) dēļ vai pat dienestam svarīgu uzdevumu izpildes dēļ, kā arī tādēļ, ka mācību iestāde tiek mainīta atbilstoši specialitātei.

Tā, piemēram, Valsts civildienesta pārvalde, nevērtējot, vai mācību iestāde mainīta atbilstoši ieņemamajā amatā nepieciešamajām zināšanām, ir pieprasījusi izbeigt valsts civildienesta attiecības ar personu, kura strādāja Lauku atbalsta dienestā, un studijas, kas tika uzsāktas Latvijas Policijas akadēmijā, kur pabeigti divi mācību kursi, turpināja Latvijas Lauksaimniecības universitātē (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 221-229. lpp.*).

Tāpat Valsts civildienesta pārvalde pieprasījusi izbeigt dienesta attiecības ar personu, kas studijas pēc 2. kursa pārtraukusi uz laiku ģimenes un finansiālu apstākļu dēļ, jo ģimenē ir divi bērni, bet mācības augstskolā atbilstoši valsts civildienesta prasībām uzsākuši abi vecāki. Turklāt netika ņemts vērā tas, ka šī persona papildus tiešajiem darba pienākumiem studiju pārtraukuma laikā veikusi papildu uzdevumus, nodrošinot dabas aizsardzības noteikumu ievērošanas kontroli Ramsāres konvencijas noteiktajā vietā – Lubānas mitrāja kompleksā (*sk.: lietas materiālu 1. sēj. 193.-196. lpp.*).

Valsts civildienesta pārvalde vēstulēs iestādēm norāda: “personiski, materiāli apstākļi, mācību iestāžu maiņa, neturpinot sasniegto izglītības līmeni, vai darbnespēja (t.sk. bērna kopšanas atvaļinājums) nevar kalpot kā objektīvs šķērslis minētās kārtības neievērošanai, kā rezultātā minētie apstākļi nevar būt kā pamatojums Noteikumos noteiktās kārtības neievērošanai” (*lietas materiālu 1. sēj. 178., 183., 192., 196. lpp.*).

Šāda Noteikumu Nr. 79 interpretācija daudzos gadījumos var neatbilst tiesiskās paļāvības principam, kā arī samērīguma principam. Labums, ko sabiedrība gūst, acīmredzami nav lielāks par personas tiesību ierobežojumu.

Atšķirībā no Valsts civildienesta likuma 30. panta trešās daļas, kas paredz, ka pusi no mācību gada maksas ierēdnim sedz, ja viņš “sekmīgi mācās” izglītības iestādē, Noteikumu Nr. 79 4., 5. un 6. punkts prasa, lai ierēdnis studētu un iesniegtu izziņu par studijām (nevis sekmīgi studētu, iespējami īsākā laikā pabeigtu). Augstskolu likums studentam paredz tiesības studijas uz laiku pārtraukt, tās atkal atsākot.

Saudzīga pāreja un proporcionalitāte tiek nodrošināta, ja augstākā izglītība tiek iegūta konkrētajiem apstākļiem un konkrētajai personai saprātīgā laika posmā.

Tādējādi attiecībā uz personām, kuras noteiktajā termiņā uzsāka studijas augstākās izglītības iestādē un tās uz laiku pārtrauca būtisku attaisnojošu apstākļu dēļ, Noteikumu Nr. 79 7. punkts neatbilst tiesiskās palāvības principam un samērīguma principam, un līdz ar to Satversmes 1., 101. un 106. pantam.

Vienlaikus Satversmes tiesa ņem vērā, ka Valsts civildienesta likums paredz regulāru ierēdņa darbības izvērtēšanu. Atbilstoši Ministru kabineta 2001. gada 13. februāra instrukcijai Nr. 2 “Ierēdņa darbības un tās rezultātu novērtēšanas kārtība” ierēdņa darbību un tās rezultātus reizi gadā novērtē pretendentu un ierēdņu vērtēšanas komisija. Novērtēšanas rezultāts var tikt izmantots kā pamatojums lēmumam par ierēdņa neatbilstību ieņemamajam amatam. Tādējādi pastāv mehānisms, kas, neatkarīgi no tā, vai formālās augstākās izglītības iegūšana ir pabeigta, pārejas posmā ļauj turpināt dienestu tikai tiem ierēdņiem, kuru faktisko zināšanu un prasmju kopums nodrošina amata pienākumu izpildi nepieciešamajā kvalitātē.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Valsts civildienesta likuma pārejas noteikumu 5. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam.

2. Atzīt Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumus Nr. 79 “Ierēdnim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” 1.–6. un 8.–10. punktu par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam.

3. Atzīt Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumus Nr. 79 “Ierēdnim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” 7. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 101. un 106. pantam, izņemot gadījumus, kad tas attiecas uz sprieduma nolēmumu daļas 4. punktā minētajām personām.

4. Attiecībā uz personām, kuras noteiktajā termiņā uzsāka studijas augstākās izglītības iestādē un tās būtisku attaisnojošu apstākļu dēļ uz laiku pārtrauca, atzīt Ministru kabineta 2001. gada 20. februāra noteikumu Nr. 79 “Ierēdnim izvirzāmās obligātās prasības – augstākā izglītība – piemērošanas kārtība un termiņš” 7. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 101. un 106. pantam un spēkā neesošu no spēkā stāšanās dienas.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2007. gada 10. maijā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Gunārs Kūtris